

**Europeiska
unionens råd**

**Bryssel den 25 november 2016
(OR. en)**

12504/16

**Interinstitutionellt ärende:
2016/0297 (NLE)**

**COLAC 76
CFSP/PESC 753**

RÄTTSAKTER OCH ANDRA INSTRUMENT

Ärende: Avtal om politisk dialog och samarbete mellan Europeiska unionen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Kuba, å andra sidan

AVTAL OM POLITISK DIALOG OCH SAMARBETE
MELLAN EUROPEISKA UNIONEN
OCH DESS MEDLEMSSTATER, Å ENA SIDAN,
OCH REPUBLIKEN KUBA, Å ANDRA SIDAN

KONUNGARIKET BELGIEN,

REPUBLIKEN BULGARIEN,

REPUBLIKEN TJECKIEN,

KONUNGARIKET DANMARK,

FÖRBUNDSREPUBLIKEN TYSKLAND,

REPUBLIKEN ESTLAND,

IRLAND,

REPUBLIKEN GREKLAND,

KONUNGARIKET SPANIEN,

REPUBLIKEN FRANKRIKE,

REPUBLIKEN KROATIEN

REPUBLIKEN ITALIEN,

REPUBLIKEN CYPERN,

REPUBLIKEN LETTLAND,

REPUBLIKEN LITAUEN,

STORHERTIGDÖMET LUXEMBURG,

UNGERN,

REPUBLIKEN MALTA,

KONUNGARIKET NEDERLÄNDERNA,

REPUBLIKEN ÖSTERRIKE,

REPUBLIKEN POLEN,

REPUBLIKEN PORTUGAL,

RUMÄNIEN,

REPUBLIKEN SLOVENIEN,

REPUBLIKEN SLOVAKIEN,

REPUBLIKEN FINLAND,

KONUNGARIKET SVERIGE,

FÖRENADE KONUNGARIKET STORBRITANNIEN OCH NORDIRLAND,

fördragsslutande parter i fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, nedan kallade *Europeiska unionens medlemsstater*, och

EUROPEISKA UNIONEN,

å ena sidan, och

REPUBLIKEN KUBA, nedan kallad *Kuba*,

å andra sidan,

SOM BEAKTAR parternas önskan att befästa och fördjupa sina förbindelser genom att stärka den politiska dialogen, samarbetet och de ekonomiska och sociala banden mellan parterna, i en anda av ömsesidig respekt och jämlikhet,

SOM BETONAR den vikt de fäster vid en förstärkning av den politiska dialogen om bilaterala och internationella frågor,

SOM BETONAR sin vilja att samarbeta i internationella forum i frågor av ömsesidigt intresse,

SOM BEAKTAR sitt åtagande att ytterligare främja det strategiska partnerskap som inrättats mellan Europeiska unionen och Latinamerika och Västindien samt den gemensamma partnerskapsstrategin för EU och Västindien, och som tar hänsyn till de ömsesidiga fördelarna med regionalt samarbete och regional integration,

SOM BEKRÄFTAR respekten för Republiken Kubas suveränitet, territoriella integritet och politiska oberoende,

SOM BEKRÄFTAR sitt åtagande att stärka den effektiva multilateralismen och Förenta nationernas roll och sitt åtagande i fråga om alla principer och syften som fastställs i FN-stadgan,

SOM BEKRÄFTAR sin respekt för de mänskliga rättigheterna enligt den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och andra relevanta internationella instrument som rör mänskliga rättigheter,

SOM ERINRAR OM sitt engagemang för de erkända principerna om demokrati, god samhällsstyrning och rättsstatsprincipen,

SOM BEKRÄFTAR sitt åtagande att främja internationell fred och säkerhet liksom fredlig tvistlösning, i enlighet med principerna för rättvisa och internationell rätt,

SOM BEAKTAR sitt åtagande att fullgöra sina internationella skyldigheter när det gäller nedrustning och icke-spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen samt att samarbeta på detta område,

SOM BEAKTAR sitt åtagande att bekämpa olaglig handel och anhopning av handeldvapen och lätta vapen, i full överensstämmelse med sina skyldigheter enligt internationella instrument, samt att samarbeta på detta område,

SOM BEKRÄFTAR sitt åtagande att bekämpa och avskaffa alla former av diskriminering, inbegripet diskriminering på grund av ras, hudfärg eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionsnedsättning, ålder eller sexuell läggning,

SOM FRAMHÅLLER sitt engagemang för inkluderande och hållbar utveckling och för samarbete för att uppnå målen i 2030-agendan för hållbar utveckling,

SOM ERKÄNNER Kubas ställning som en östat under utveckling och som beaktar parternas respektive utvecklingsnivåer,

SOM ERKÄNNER den betydelse som utvecklingssamarbete har för utvecklingsländer när det gäller att uppnå hållbar tillväxt, hållbar utveckling och ett fullständigt förverkligande av internationellt överenskomna utvecklingsmål,

SOM BASERAR SIG på principen om delat ansvar och är övertygade om betydelsen av att förhindra produktion och användning av samt handel med olaglig narkotika,

SOM ERINRAR om sitt åtagande att bekämpa korruption, penningtvätt, organiserad brottslighet, människohandel och människosmuggling,

SOM ERKÄNNER behovet av ett närmare samarbete när det gäller att främja rättvisa, säkerhet för medborgarna och migration,

SOM ÄR MEDVETNA om behovet av att främja avtalets mål genom dialog och samarbete med alla berörda parter, i tillämpliga fall inbegripet regionala och lokala myndigheter, det civila samhället och den privata sektorn,

SOM ERINRAR om sina internationella åtaganden rörande social utveckling, bland annat i fråga om utbildning, hälsa och arbetstagares rättigheter, samt om sina åtaganden i fråga om miljön,

SOM BEKRÄFTAR staternas suveräna rättigheter över sina naturresurser och deras ansvar för att bevara miljön i enlighet med sin nationella lagstiftning, den internationella rättens principer och förklaringen från FN:s konferens om hållbar utveckling,

SOM BEKRÄFTAR den vikt som parterna fäster vid de principer och regler som styr den internationella handeln, särskilt avtalet om upprättande av Världshandelsorganisationen av den 15 april 1994 och de multilaterala avtal som är fogade till detta samt behovet av att tillämpa dem på ett öppet och icke-diskriminerande sätt,

SOM UPPREPAR sitt motstånd mot ensidiga tvångsåtgärder med extraterritoriell verkan som strider mot folkrätten och principerna om fri handel, och förbinder sig att arbeta för att upphäva dem,

SOM NOTERAR att, om parterna beslutar, inom ramen för detta avtal, att sluta särskilda avtal på området frihet, säkerhet och rättvisa som ingås av unionen enligt tredje delen avdelning V i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, kommer bestämmelserna i sådana framtida avtal inte att vara bindande för Förenade kungariket och/eller Irland om inte Europeiska unionen, samtidigt med Förenade kungariket och/eller Irland när det gäller deras respektive tidigare bilaterala förbindelser, till Kuba anmäler att Förenade kungariket och/eller Irland har blivit bundet av sådana avtal som en del av unionen i enlighet med protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. På samma sätt kommer eventuella interna åtgärder som Europeiska unionen antar i ett senare skede enligt tredje delen avdelning V i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt för att genomföra detta avtal inte att vara bindande för Förenade Kungariket och/eller Irland om de inte har anmält sin vilja att delta i eller godta sådana åtgärder i enlighet med protokoll nr 21. Parterna noterar också att sådana framtida avtal eller sådana interna åtgärder som Europeiska unionen vidtar i ett senare skede skulle omfattas av protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till de nämnda fördragen.

HAR ENATS OM FÖLJANDE.

DEL I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

ARTIKEL 1

Principer

1. Parterna bekräftar sitt engagemang för ett starkt och effektivt multilateralt system och en fullständig respekt och efterlevnad av internationell rätt samt för syftena och principerna i Förenta nationernas stadga (nedan kallad *FN-stadgan*).
2. De anser också att en grundläggande aspekt av detta avtal är parternas engagemang för de etablerade grunderna för förbindelserna mellan Europeiska unionen och Kuba, som är centrerade kring jämlikhet, ömsesidighet och ömsesidig respekt.
3. Parterna är överens om att alla åtgärder inom ramen för detta avtal ska genomföras i enlighet med deras respektive konstitutionella principer, rättsliga ramar, lagstiftning, normer och föreskrifter, samt de tillämpliga internationella instrument i vilka de är parter.
4. Parterna bekräftar sitt åtagande att främja hållbar utveckling, som är en vägledande princip vid genomförandet av detta avtal.

5. Respekt för och främjande av demokratiska principer, respekt för alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter såsom dessa formuleras i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i centrala instrument för skydd av de mänskliga rättigheterna och de frivilliga protollen till dessa som är tillämpliga på parterna, samt respekt för rättsstatsprincipen utgör en grundsats i detta avtal.

6. Inom ramen för sitt samarbete erkänner parterna att alla folk har rätt att fritt bestämma sitt politiska system och att fritt sträva efter ekonomisk, social och kulturell utveckling.

ARTIKEL 2

Mål

Parterna är överens om att målen med detta avtal är att

- a) befästa och stärka de befintliga förbindelserna mellan parterna när det gäller politisk dialog, samarbete och handel på grundval av ömsesidig respekt, ömsesidighet, gemensamma intressen och respekt för parternas suveränitet,
- b) ledsaga processen för att uppdatera ekonomin och samhället på Kuba genom att erbjuda en övergripande ram för dialog och samarbete,

- c) bedriva en resultatinriktad dialog på grundval av internationell rätt i syfte att stärka det bilaterala samarbetet och det ömsesidiga engagemanget i internationella forum, särskilt Förenta nationerna, i syfte att stärka mänskliga rättigheter och demokrati, uppnå hållbar utveckling och få slut på diskriminering i alla dess aspekter,
- d) stödja ansträngningarna för att uppnå målen i 2030-agendan för hållbar utveckling,
- e) främja handel och ekonomiska förbindelser i överensstämmelse med de regler och principer som reglerar den internationella handeln i enlighet med Världshandelsorganisationens (WTO) avtal,
- f) stärka det regionala samarbetet i Västindien och Latinamerika i syfte att, när så är möjligt, utarbeta regionala lösningar på regionala och globala utmaningar och främja regionens hållbara utveckling,
- g) främja förståelse genom att uppmuntra kontakter, dialog och samarbete mellan samhällena på Kuba och i EU-länderna, på alla nivåer.

DEL II

POLITISK DIALOG

ARTIKEL 3

Mål

Parterna är överens om att föra en politisk dialog. Målen för dialogen ska vara att

- a) stärka de politiska förbindelserna och främja utbyte och ömsesidig förståelse i frågor av gemensamt intresse och om gemensamma problem,
- b) möjliggöra ett brett utbyte av åsikter och information mellan parterna om ståndpunkter i internationella forum och främja ömsesidigt förtroende samtidigt som man fastställer och stärker gemensamma strategier, när så är möjligt,
- c) stärka Förenta nationernas centrala roll i det multilaterala systemet, mot bakgrund av FN-stadgan och internationell rätt, så att organisationen kan möta globala utmaningar på ett effektivt sätt,
- d) ytterligare främja det strategiska partnerskapet mellan Europeiska unionen och Gemenskapen för Latinamerikas och Västindiens stater (Celac).

ARTIKEL 4

Områden och villkor

1. Parterna är överens om att den politiska dialogen ska äga rum regelbundet på högre tjänstemannanivå och på politisk nivå och omfatta alla aspekter av ömsesidigt intresse på antingen regional eller internationell nivå. Parterna ska på förhand komma överens om de frågor som ska behandlas inom ramen för den politiska dialogen.
2. Den politiska dialogen mellan parterna ska tjäna till att klargöra de båda parternas intressen och ståndpunkter och till att nå samsyn i fråga om bilaterala samarbetsinitiativ eller multilaterala insatser på de områden som anges i detta avtal och på andra områden som skulle kunna läggas till genom överenskommelse mellan parterna.
3. Parterna kommer att inrätta särskilda dialoger på de områden där detta krävs, enligt överenskommelse.

ARTIKEL 5

Mänskliga rättigheter

Inom ramen för den övergripande politiska dialogen är parterna överens om att inrätta en dialog om mänskliga rättigheter i syfte att stärka det praktiska samarbetet mellan parterna på både multilateral och bilateral nivå. Parterna ska komma överens om dagordningen för varje dialogmöte, vilken ska avspegla deras respektive intressen och på ett välavvägt sätt ta upp medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

ARTIKEL 6

Olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen och andra konventionella vapen

1. Parterna erkänner att olaglig tillverkning, överföring och spridning av handeldvapen och lätta vapen, inbegripet ammunition, samt överdriven anhopning, bristfällig hantering, ej tillräckligt säker lagring och okontrollerad spridning av sådana vapen fortsätter att utgöra ett allvarligt hot mot internationell fred och säkerhet.
2. Parterna är överens om att iaktta och fullgöra sina skyldigheter och åtaganden på detta område enligt tillämpliga internationella avtal och Förenta nationernas resolutioner samt andra internationella instrument med Förenta nationernas handlingsprogram för att förebygga, bekämpa och undanröja all olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen som erkänd ram i alla dess aspekter.
3. Parterna bekräftar den naturliga rätten till självförsvar enligt artikel 51 i FN-stadgan och bekräftar också varje stats rätt att tillverka, importera och bevara handeldvapen och lätta vapen för försvar och nationell säkerhet samt för att de ska kunna delta i fredsbevarande insatser i enlighet med FN-stadgan och på grundval av ett beslut av var och en av parterna.

4. Parterna erkänner vikten av interna kontrollsystem för överföring av konventionella vapen i linje med internationella instrument i enlighet med punkt 2. Parterna erkänner vikten av att tillämpa sådana kontroller på ett ansvarsfullt sätt, som ett bidrag till internationell och regional fred, säkerhet och stabilitet, till minskningen av mänskligt lidande och förhindradet av olaglig handel med konventionella vapen eller avledning av dessa till icke bemyndigade mottagare.

5. Parterna är vidare överens om att samarbeta på bilateral, regional och internationell nivå och att säkerställa samordning, komplementaritet och synergi i sina ansträngningar för att garantera att det finns lämpliga lagar, föreskrifter och förfaranden för att utöva effektiv kontroll över produktion, export, import, överföringar eller återöverföringar av handeldvapen och lätta vapen och andra konventionella vapen samt att förebygga, bekämpa och undanröja olaglig handel med vapen, och därigenom bidra till bevarandet av internationell fred och säkerhet. De är överens om att upprätta en regelbunden politisk dialog som ska åtfölja och befästa detta åtagande, med beaktande av karaktären, omfattningen och storleken av den olagliga vapenhandeln för varje part.

ARTIKEL 7

Nedrustning och icke-spridning av massförstörelsevapen

1. Parterna, som på nytt bekräftar sitt engagemang för allmän och fullständig nedrustning, anser att spridningen av nukleära, kemiska och biologiska vapen och bärare av dessa, både till statliga och icke-statliga aktörer, utgör ett av de allvarligaste hoten mot internationell fred, stabilitet och säkerhet.

2. Parterna noterar utropandet av Latinamerika och Västindien till en fredszon, vilket inbegriper ett åtagande från staterna i den regionen att främja kärnvapennedrustning, samt Latinamerikas och Västindiens ställning som en kärnvapenfri zon.
3. Parterna är överens om att samarbeta och bidra till internationella nedrustningsinsatser, icke-spridning av massförstörelsevapen i alla dess aspekter och bärare av dessa samt nationella vapenexportkontroller, genom fullständig efterlevnad och nationellt genomförande av sina befintliga skyldigheter enligt internationella fördrag och avtal om nedrustning och icke-spridning och andra internationella skyldigheter som är tillämpliga på parterna samt av den internationella rättens principer och normer.
4. Parterna är överens om att denna bestämmelse utgör en grundsats i detta avtal.
5. Parterna är vidare överens om att utbyta synpunkter och samarbeta för att vidta åtgärder för att möjligen underteckna, ratificera eller ingå, beroende på vad som är lämpligt, relevanta internationella instrument och att genomföra och fullt ut efterleva de instrument i vilka de är parter.
6. Parterna är överens om att inleda en regelbunden dialog vars syfte är att stödja deras samarbete inom detta område.

ARTIKEL 8

Bekämpning av terrorism i alla former och yttringar

1. Parterna bekräftar på nytt vikten av att förebygga och bekämpa terrorism i alla dess former och yttringar och är överens om att samarbeta kring utbyte av erfarenhet och information med full respekt för principerna i FN-stadgan, rättsstatsprincipen och internationell rätt, inbegripet internationell människorättslagstiftning och humanitär rätt, med beaktande av Förenta nationernas (FN) globala strategi för terroristbekämpning som ingår i generalförsamlingens resolution 60/288 av den 8 september 2006 och de regelbundna översynerna av denna.

2. Parterna ska göra detta särskilt

- a) inom ramen för genomförandet av relevanta FN-resolutioner och ratificeringen och genomförandet av de allmänna rättsliga instrumenten mot terrorism och andra rättsliga instrument som är relevanta för parterna,
- b) genom att samarbeta kring utbyte av information om terroristgrupper och deras stödnätverk i enlighet med internationell och intern rätt,
- c) genom att samarbeta kring utbyte av synpunkter om medel, metoder och bästa praxis i fråga om terrorismbekämpning och bekämpning av uppmuntran av terroristhandlingar, inbegripet när det gäller teknik och utbildning samt i fråga om förebyggande av terrorism,

- d) genom att samarbeta för att främja det internationella samförståndet om kampen mot terrorism, finansiering av terrorism och dess normativa ramar, samt genom att arbeta för en överenskommelse om den övergripande konventionen om internationell terrorism snarast möjligt, som ska komplettera de befintliga FN-instrument och andra tillämpliga instrument för bekämpning av terrorism i vilka de är parter,
- e) genom att främja samarbete bland FN:s medlemsstater i syfte att på ett verkningsfullt sätt och med alla lämpliga medel genomföra FN:s globala strategi för terroristbekämpning i dess helhet.

ARTIKEL 9

Allvarliga brott som angår det internationella samfundet

1. Parterna bekräftar att de allvarligaste brotten som angår det internationella samfundet som helhet inte bör förbli ostraffade och att åtal bör säkerställas genom åtgärder på antingen nationell eller internationell nivå, beroende på vad som är lämpligt, bl.a. genom Internationella brottmålsdomstolen.
2. Parterna upprepar betydelsen av samarbete med motsvarande domstolar i enlighet med parternas respektive lagar och tillämpliga internationella skyldigheter.
3. Parterna är överens om att målen och principerna i FN-stadgan och internationell rätt är av avgörande betydelse för en effektiv och rättvis internationell brottmålsdomstol, som kompletterar de nationella rättssystemen.

4. Parterna är överens om att samarbeta för att stärka den rättsliga ramen för förebyggande och bestraffning av de allvarligaste brotten som angår det internationella samfundet bland annat genom att utbyta erfarenheter och bygga upp kapaciteten inom gemensamt överenskomna områden.

ARTIKEL 10

Ensidiga tvångsåtgärder

1. Parterna ska utbyta åsikter om ensidiga tvångsåtgärder med extraterritoriell inverkan som strider mot internationell rätt och allmänt vedertagna regler för internationell handel, som påverkar dem båda och som används som ett medel för politiska och ekonomiska påtryckningar mot stater samt påverkar andra staters suveränitet.
2. Parterna ska föra en regelbunden dialog om tillämpningen av sådana åtgärder och om förebyggande och lindring av effekterna av dessa.

ARTIKEL 11

Bekämpning av människohandel och människosmuggling

1. Med målet att identifiera områden och fastställa strategier för gemensamma åtgärder ska parterna utbyta synpunkter om förebyggande och bekämpning av människosmuggling och människohandel i alla dess former och om säkerställande av skyddet av offer i enlighet med FN-stadgan och relevanta internationella instrument, särskilt FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, tilläggsprotokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, samt tilläggsprotokollet mot människosmuggling land-, luft- och sjövägen, och FN:s globala handlingsplan för att bekämpa människohandel som antogs av FN:s generalförsamling i dess resolution 64/293.
2. Parterna ska särskilt inrikta sig på
 - a) främjande av lagstiftning och politik som är i linje med bestämmelserna i FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, tilläggsprotokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, samt tilläggsprotokollet mot människosmuggling land-, luft- och sjövägen,
 - b) bästa praxis och verksamhet för att bidra till att identifiera, arrestera och lagföra kriminella nätverk som ägnar sig åt människosmuggling och människohandel och för att stödja offren för sådana brott.

ARTIKEL 12

Bekämpning av tillverkning och konsumtion av samt handel med olaglig narkotika

1. Parterna bekräftar vikten av att utbyta synpunkter och bästa praxis i syfte att identifiera områden och fastställa strategier för gemensamma åtgärder för att förebygga och bekämpa tillverkning och konsumtion av samt handel med olagliga substanser i alla dess varianter, däribland nya psykoaktiva substanser, i enlighet med FN-stadgan och relevanta internationella instrument, särskilt FN:s tre huvudsakliga konventioner om narkotikakontroll från 1961, 1971 och 1988, den politiska förklaringen och förklaringen om riktlinjer för att minska efterfrågan på narkotika, som godkändes vid Förenta nationernas generalförsamlings extra session om narkotika i juni 1998, den politiska förklaring och handlingsplan som antogs vid högnivåmötet vid den femtioandra sessionen i FN:s narkotikakommission i mars 2009 och det slutdokument som antogs av Förenta nationernas generalförsamlings extra session om narkotikaproblemet i världen i april 2016.
2. Parterna ska också sträva efter att samarbeta med andra länder för att minska tillverkningen av och handeln med olagliga substanser, helt i överensstämmelse med internationell rätt, staternas suveränitet och principen om gemensamt och delat ansvar.

ARTIKEL 13

Bekämpning av rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans

1. Parterna engagerar sig för den globala kampen mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, bland annat genom en universell ratificering och ett universellt genomförande av den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

2. I detta sammanhang ska de utbyta bästa praxis om strategier och politik för att främja kampen mot rasdiskriminering, främlingsfientlighet och därmed sammanhängande intolerans, särskilt om genomförandet av Durbanförklaringen och Durbanhandlingsprogrammet, på parternas territorier och globalt.
3. De ska också utbyta synpunkter om de effektivaste sätten att genomföra Förenta nationernas internationella årtionde för människor av afrikansk härkomst, 2015–2024.
4. De ska överväga möjligheten att vidta åtgärder mot rasdiskriminering inom ramen för FN och andra forum.

ARTIKEL 14

Hållbar utveckling

1. Parterna välkomnar 2030-agendan för hållbar utveckling och dess mål för hållbar utveckling som antogs av FN:s generalförsamling och åtar sig att arbeta för att uppnå dessa både nationellt och internationellt.
2. De är överens om vikten av att utrota fattigdom i alla dess former och att uppnå hållbar utveckling i dess ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner på ett välavvägt och integrerat sätt. Följaktligen bekräftar de sitt åtagande om att genomföra 2030-agendan för hållbar utveckling, i enlighet med sina respektive förmågor och sina respektive omständigheter.

3. Parterna erkänner att alla de 17 målen för hållbar utveckling i 2030-agendan för hållbar utveckling måste genomföras för att hållbar utveckling verkligen ska uppnås. De är överens om att utbyta synpunkter om hur man på bästa sätt kan samarbeta för att uppnå målen för hållbar utveckling, genom att bland annat
- a) främja utrotning av fattigdom, hunger, analfabetism och dålig hälsa, och säkerställa oavbruten, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt för alla,
 - b) ge vederbörlig prioritet till gemensamma lösningar på alla miljöproblem, däribland klimatförändring, och främja hållbar förvaltning och användning av vatten och av ekosystem till havs och på land,
 - c) samarbeta för att stärka kvinnors egenmakt, minska ojämlikheten mellan och inom länder, underlätta tillgången till rättslig prövning för alla och skapa redovisningsskyldiga, effektiva och inkluderande institutioner på alla nivåer.
4. Parterna är överens om att inrätta en särskild dialog om 2030-agendan för hållbar utveckling för att identifiera sätt att förbättra det praktiska samarbetet mellan dem inom den politiska dialogens övergripande ram. Parternas ska komma överens om dagordningen för varje dialogmöte.
5. Parterna åtar sig att stärka det globala partnerskapet för utveckling, främja politisk samstämmighet på alla nivåer och utveckla en heltäckande innovativ strategi för mobilisering och effektiv användning av alla tillgängliga offentliga, privata, interna och internationella resurser som anges i Addis Abeba-handlingsprogrammet för utvecklingsfinansiering.

6. Parterna erkänner behovet av att regelbundet följa upp och se över 2030-agendan för hållbar utveckling och Addis Abeba-handlingsprogrammet för utvecklingsfinansiering på global nivå inom ramen för FN:s högnivåforum om hållbar utveckling, bland annat om metoder för genomförandet, samt vid behov på nationell och regional nivå.

7. Parterna bekräftar behovet av att alla utvecklade länder ger 0,7 % av sin bruttonationalinkomst i offentligt utvecklingsbistånd, och av att tillväxtekonomier och högre medelinkomstländer uppställer mål för att öka sitt bidrag till de internationella offentliga medlen.

DEL III

SAMARBETE OCH SEKTORIELL POLITISK DIALOG

AVDELNING I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

ARTIKEL 15

Mål

1. Det allmänna målet med samarbetet och den sektoriella politiska dialogen inom ramen för detta avtal är att stärka de bilaterala förbindelserna mellan Europeiska unionen och Kuba genom att underlätta användningen av resurser, mekanismer, verktyg och förfaranden.
2. Parterna är överens om att
 - a) genomföra samsarbetsåtgärder som kompletterar Kubas insatser i sin ekonomiskt och socialt hållbara utveckling, på de områden som identifieras som en prioritering och som anges i avdelningarna I–VI i denna del,

- b) främja hållbar utveckling för alla genom ökat ömsesidigt stöd mellan ekonomisk tillväxt, sysselsättningsskapande åtgärder, social sammanhållning och trygghet samt miljöskydd,
- c) bidra till att uppnå målen för 2030-agendan för hållbar utveckling genom effektiva utvecklingsåtgärder,
- d) främja ömsesidig tillit genom regelbundna utbyten av synpunkter och identifiering av områden för samarbete om globala frågor av intresse för båda parterna.

ARTIKEL 16

Principer

1. Samarbetet ska stödja och komplettera parternas insatser när det gäller att genomföra prioriteringarna i deras egen utvecklingspolitik och deras egna utvecklingsstrategier.
2. Samarbetet ska vara en följd av en dialog mellan parterna.
3. Samarbetsaktiviteter ska inrättas på både bilateral och regional nivå och ska komplettera varandra för att stödja målen i detta avtal.
4. Parterna ska främja deltagande från alla berörda aktörer i sin utvecklingspolitik och samarbetet mellan dessa aktörer, i enlighet med detta avtal.

5. Parterna ska effektivisera sitt samarbete genom att verka inom de ramar som de kommit överens om, med beaktande av multilateralt överenskomna internationella åtaganden. De ska främja harmonisering, anpassning och samordning mellan givare och fullgörande av ömsesidiga skyldigheter som är kopplade till genomförandet av samarbetsaktiviteterna.
6. Parterna är överens om att ta hänsyn till sina olika utvecklingsnivåer vid utformningen av samarbetsaktiviteterna.
7. Parterna är överens om att säkerställa en öppen och redovisningsskyldig förvaltning av de finansiella resurser som gjorts tillgängliga för de överenskomna åtgärderna.
8. Parterna är överens om att samarbetet inom ramen för detta avtal ska ske i enlighet med deras respektive förfaranden som inrättats i detta syfte.
9. Samarbetet ska syfta till att uppnå hållbar utveckling och förstärkning av den nationella, regionala och lokala kapaciteten i syfte att uppnå långsiktig hållbarhet.
10. I samarbetet ska hänsyn tas till övergripande frågor.

ARTIKEL 17

Sektoriell politisk dialog

1. Parterna ska sträva efter att bedriva sektoriell politisk dialog inom områden av ömsesidigt intresse. Dialogen skulle kunna omfatta
 - a) utbyten av information om utarbetande och planering av politik inom de berörda sektorerna,
 - b) utbyten av synpunkter om harmonisering av parternas rättsliga ram med internationella regler och normer, och genomförandet av sådana regler och normer,
 - c) utbyte av bästa praxis om utarbetande av sektoriell politik och om samarordning och förvaltning av politik eller om särskilda sektoriella utmaningar.
2. Parterna strävar efter att vid behov underbygga sin sektoriella politiska dialog med konkreta samarbetsåtgärder.

ARTIKEL 18

Metoder och förfaranden för samarbetet

1. Parterna är överens om att utveckla sitt samarbete i enlighet med följande metoder och förfaranden:
 - a) Tekniskt och finansiellt bistånd, dialog och utbyten av synpunkter och information som ett sätt att bidra till genomförandet av målen i detta avtal.
 - b) Utveckling av deras bilaterala samarbete på grundval av överenskomna prioriteringar som främjar och kompletterar Kubas utvecklingsstrategier och -politik.
 - c) Främjande av Kubas deltagande i EU:s regionala samarbetsprogram.
 - d) Främjande av Kubas deltagande i EU:s tematiska samarbetsprogram.
 - e) Främjande av Kubas deltagande som associerad partner i Europeiska unionens ramprogram.
 - f) Främjande av samarbete inom områden av gemensamt intresse mellan parterna och med tredjeländer.
 - g) Främjande av innovativa metoder och instrument för samarbete och finansiering för att effektivisera samarbetet.

- h) Ytterligare utforskning av de praktiska möjligheterna till samarbete av gemensamt intresse.
2. Europeiska unionen ska underrätta Kuba om nya mekanismer och instrument som Kuba skulle kunna komma ifråga för.
 3. EU:s humanitära bistånd kommer att ges på grundval av gemensamt fastställda behov och i linje med humanitära principer, i händelse av naturkatastrofer eller andra katastrofer.
 4. Parterna ska gemensamt fastställa flexibla arbetsrutiner för att garantera att samarbetet är effektivt och ändamålsenligt. Sådana arbetsrutiner skulle vid behov kunna inbegripa inrättandet av en samordningskommitté som sammanträder regelbundet för att systematiskt planera, samordna och följa upp alla samarbetsåtgärder och all informations- och kommunikationsverksamhet i syfte att öka medvetenheten om Europeiska unionens stöd för åtgärderna.
 5. Kuba ska genom sina behöriga delegerade enheter
 - a) genomföra alla importförfaranden, undantagna från tullavgifter och skatter, för de produkter och insatsvaror som har samband med samarbetsaktiviteterna,
 - b) vid behov med hälso- och jordbruksmyndigheterna genomföra sanitära och fytosanitära kontroller samt veterinärkontroller, och

- c) slutföra migrationsförfaranden för personal som reser till Kuba av skäl som rör överenskomna samarbetsaktiviteter, samt förfaranden avseende andra tillstånd för tillfälliga arbets- och uppehållstillstånd för utsänd personal som arbetar tillfälligt i Kuba.

ARTIKEL 19

Samarbetsaktörer

Parterna är överens om att samarbetet ska genomföras av olika samhällsaktörer i enlighet med parternas relevanta förfaranden, bland andra av

- a) kubanska statliga institutioner eller offentliga organ som utsetts av dessa institutioner,
- b) lokala myndigheter på olika nivå,
- c) internationella organisationer och deras underordnade organ,
- d) utvecklingsorganen i Europeiska unionens medlemsstater, och
- e) det civila samhället, inbegripet vetenskapliga, tekniska, kulturella, artistiska och idrottsliga sammanslutningar samt vänskaps- och solidaritetssammanslutningar, sociala organisationer, fackföreningar och kooperativ.

ARTIKEL 20

Samarbetssektorer

1. Parterna samtycker till att samarbeta primärt inom de sektorer som anges i avdelningarna I–VI i denna del.
2. Parterna är överens om att samarbetsaktiviteter ska fastställas där följande ingår som horisontella och strategiska drivkrafter för utveckling:
 - a) Hållbar utveckling.
 - b) Mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning.
 - c) Miljömässig hållbarhet.
 - d) Förebyggande av katastrofer.
 - e) Jämställdhetsperspektiv.
 - f) Personer i utsatta situationer.
 - g) Uppbyggnad av den nationella kapaciteten.
 - h) Kunskapsförvaltning.

ARTIKEL 21

Resurser för samarbete och skydd av parternas ekonomiska intressen

1. Parterna är överens om att i den utsträckning som deras respektive resurser och regler medger göra skäligen resurser, bl.a. finansiella medel, tillgängliga för att de samarbetsmål som anges i detta avtal ska uppnås.
2. Parterna ska utnyttja det finansiella biståndet i enlighet med principerna om sund ekonomisk förvaltning och samarbeta för att skydda sina ekonomiska intressen. Parterna ska vidta verkningsfulla åtgärder för att förhindra och bekämpa bedrägerier, korruption och all annan olaglig verksamhet, bl.a. genom ömsesidigt administrativt och rättsligt bistånd på de områden som omfattas av detta avtal. Alla andra avtal eller finansieringsinstrument som kan komma att ingås mellan parterna ska innehålla specifika klausuler om ekonomiskt samarbete som ska inbegripa samordnade kontrollåtgärder, t.ex. granskningar på plats och inspektioner, och bedrägeribekämpningsåtgärder, bland annat sådana som vidtas av Europeiska byrån för bedrägeribekämpning och Republiken Kubas riksrevisor.

AVDELNING II

DEMOKRATI, MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH GOD SAMHÄLLSSTYRNING

ARTIKEL 22

Demokrati och mänskliga rättigheter

1. Parterna beaktar att skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är det främsta ansvaret för regeringar, är medvetna om betydelsen av nationella och regionala särdrag och olika historiska, kulturella och religiösa bakgrunder och bekräftar att det är deras plikt att skydda alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter oberoende av sina politiska, ekonomiska och kulturella system, och är därför överens om att samarbeta i fråga om demokrati och mänskliga rättigheter.
2. Parterna inser att demokrati bygger på folkets fritt uttryckta vilja att välja sitt eget politiska, ekonomiska, sociala och kulturella system och att de kan delta fullt ut i alla aspekter av livet.
3. Parterna är överens om att samarbeta när det gäller att stärka demokratin och deras kapacitet att genomföra principer och praxis i fråga om demokrati och mänskliga rättigheter, inbegripet minoriteters rättigheter.

4. Samarbetet kan bland annat inbegripa verksamhet som parterna kommit överens om och som syftar till att

- a) respektera och upprätthålla den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna samt främja och skydda medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter för alla,
- b) stärka de mänskliga rättigheterna globalt på ett rättvist, skäligt och jämlikt sätt och med samma tyngdpunkt, samt erkänna att alla mänskliga rättigheter är universella, odelbara, ömsesidigt beroende och sammanlänkade,
- c) på ett effektivt sätt genomföra de internationella instrument för skydd av de mänskliga rättigheterna och de frivilliga protollen till dessa som är tillämpliga på respektive part, samt de rekommendationer som härrör från FN:s människorättsorgan och som godtagits av parterna,
- d) integrera främjandet och skyddet av mänskliga rättigheter i den interna politiken och de interna utvecklingsplanerna,
- e) öka medvetenheten och främja utbildning om mänskliga rättigheter, demokrati och fred,
- f) stärka institutioner med anknytning till demokrati och mänskliga rättigheter samt de rättsliga och institutionella ramarna för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna,
- g) utarbeta gemensamma initiativ av ömsesidigt intresse inom ramen för relevanta multilaterala forum.

ARTIKEL 23

God samhällsstyrning

1. Parterna är överens om att samarbetet rörande god samhällsstyrning ska grunda sig på en strikt respekt för principerna i FN-stadgan och internationell rätt.
2. Sådana samarbetsaktiviteter kan bland annat inbegripa verksamhet som parterna kommit överens om och som syftar till att
 - a) respektera rättsstatsprincipen,
 - b) främja öppna, ansvariga, effektiva, stabila och demokratiska institutioner,
 - c) utbyta erfarenheter och bygga upp kapacitet med avseende på rättsliga frågor och rättslig kapacitet,
 - d) utbyta information om rättssystem och lagstiftning,
 - e) främja utbyte av bästa praxis för god samhällsstyrning, redovisningsskyldighet och en öppen förvaltning på alla nivåer,
 - f) arbeta gemensamt för mer inkluderande politiska processer som möjliggör ett verkligt deltagande av alla medborgare.

ARTIKEL 24

Stärkande av institutioner och rättsstaten

Parterna ska fästa särskild vikt vid att befästa rättsstaten, inbegripet tillgång till rättslig prövning och en rättvis rättegång, samt vid att stärka institutioner på alla nivåer inom områden som har samband med verkställighet och rättsskipning.

ARTIKEL 25

Modernisering av offentlig förvaltning

I syfte att modernisera sin offentliga förvaltning är parterna överens om att samarbeta bland annat när det gäller att

- a) förbättra den organisatoriska effektiviteten,
- b) öka institutionernas effektivitet när det gäller tillhandahållande av tjänster,
- c) stärka öppenheten inom förvaltningen av offentliga medel och redovisningsskyldigheten,
- d) utbyta erfarenheter när det gäller att förbättra den rättsliga och institutionella ramen,
- e) bygga upp kapaciteten när det gäller bland annat utformning av politik, genomförande och utvärdering av tillhandahållet av offentliga tjänster, e-förvaltning och korruptionsbekämpning,

- f) utbyta synpunkter och bästa praxis i fråga om förvaltning av de offentliga finanserna,
- g) stärka decentraliseringsprocesserna i enlighet med sina nationella ekonomiska strategier och strategier för social utveckling.

ARTIKEL 26

Förebyggande av konflikter och konfliktlösning

1. Parterna är överens om att utbyta erfarenheter och bästa praxis i samband med förebyggande av konflikter och konfliktlösning på grundval av en samsyn för att ta itu med grundorsakerna till konflikter.
2. Samarbetet när det gäller förebyggande av konflikter och konfliktlösning ska syfta till att stärka kapaciteten att lösa konflikter och kan inbegripa bland annat stöd till medlings-, förhandlings- och försoningsprocesser samt mer omfattande insatser för att stödja förtroendeskapande och fredsbyggande åtgärder på regional och internationell nivå.

AVDELNING III

FRÄMJANDE AV RÄTTVISA, SÄKERHET FÖR MEDBORGARNA OCH MIGRATION

ARTIKEL 27

Skydd av personuppgifter

1. Parterna är överens om att samarbeta för att säkerställa en hög skyddsnivå för personuppgifter i överensstämmelse med multilateralt överenskomna normer och andra internationella rättsliga instrument och metoder.
2. Samarbetet om skyddet av personuppgifter kan inbegripa bland annat kapacitetsuppbyggnad, tekniskt bistånd och utbyte av information, enligt överenskommelse mellan parterna.

ARTIKEL 28

Olaglig narkotika

1. Parterna ska samarbeta om att säkerställa en övergripande, integrerad och välavvägd strategi när det gäller att förebygga och ta itu med det globala narkotikaproblemet genom effektiva åtgärder och effektiv samordning mellan de behöriga myndigheterna, särskilt i fråga om hälsa, utbildning, brottsbekämpning, tullfrågor, sociala frågor samt rättsliga och inrikes frågor i syfte att eliminera eller minimera produktion och minska utbud, handel, efterfrågan och innehav i enlighet med intern lagstiftning om olaglig narkotika och med vederbörlig hänsyn till mänskliga rättigheter. Detta samarbete ska också syfta till att lindra effekterna av olaglig narkotika, bistå offer genom tillhandahållande av icke-diskriminerande och inkluderande behandling, ta itu med produktion och användning av nya psykoaktiva substanser och mer effektivt förhindra avledning av narkotikaprekursorer som används för olaglig framställning av narkotika och psykotropa ämnen.
2. Parterna ska komma överens om hur samarbetet ska genomföras för att dessa mål ska kunna uppnås. Åtgärder ska grunda sig på gemensamt överenskomna principer i enlighet med relevanta internationella konventioner, särskilt FN:s tre huvudsakliga konventioner om narkotikakontroll från 1961, 1971 och 1988, den politiska förklaringen och förklaringen om riktlinjer för att minska efterfrågan på narkotika, som godkändes vid Förenta nationernas generalförsamlings extra session om narkotika i juni 1998, den politiska förklaring och handlingsplan som antogs vid högnivåmötet under den femtioandra sessionen i FN:s narkotikakommission i mars 2009 och det slutdokument som antogs av Förenta nationernas generalförsamlings extra session om narkotikaproblemet i världen i april 2016.

3. Utan att det påverkar andra samarbetsmekanismer är parterna överens om att samordnings- och samarbetsmekanismen för narkotikafrågor mellan Europeiska unionen, Latinamerika och Västindien ska utnyttjas för detta ändamål på interregional nivå och om att samarbeta för att öka dess genomslagskraft.
4. Parterna är också överens om att samarbeta mot brottsrelaterad narkotikahandel genom ökad samordning med relevanta internationella organ och instanser, bland annat i form av polissamarbete och rättsligt samarbete.
5. Parterna kommer att utbyta erfarenheter bland annat i fråga om utveckling av politik, lagstiftning och institutioner, utbildning av personal, narkotikarelaterad forskning, förebyggande av narkotikamissbruk samt behandling, rehabilitering och social återanpassning av narkomaner, i syfte att minimera de negativa effekter på folkhälsan och det sociala området som följer av narkotikamissbruket i världen.

ARTIKEL 29

Penningtvätt

1. Parterna är överens om att samarbeta när det gäller att förebygga och bekämpa användningen av deras finansiella system, institutioner och särskilda icke-finansiella företag och yrken för tvätt av intäkter från vinning av brott såsom olaglig narkotikahandel och korruption samt för finansiering av terrorism.

2. Båda parterna är överens om att enligt överenskommelse utbyta bästa praxis, sakkunskap, initiativ för kapacitetsuppbyggnad samt utbildning i fråga om tekniskt och administrativt bistånd med sikte på att utarbeta och genomföra föreskrifter och med sikte på väl fungerande mekanismer för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism.

3. Samarbetet ska inriktas på

- a) utbyte av relevanta upplysningar inom ramen för parternas respektive lagstiftning,
- b) antagande och verkningsfullt genomförande av lämpliga standarder för bekämpning av penningtvätt och finansiering av terrorism, likvärdiga med dem som antagits av relevanta internationella organ som är verksamma inom detta område, exempelvis, om så är lämpligt, arbetsgruppen för finansiella åtgärder och den finansiella aktionsgruppen för Latinamerika.

ARTIKEL 30

Organiserad brottslighet

1. Parterna är överens om att samarbeta för att förhindra och bekämpa organiserad brottslighet, inbegripet transnationell organiserad brottslighet, och finansiell brottslighet. I detta syfte ska de främja och utbyta bästa praxis och genomföra relevanta överenskomna internationella standarder och instrument, såsom Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll och Förenta nationernas konvention mot korruption.

2. Parterna är också överens om att samarbeta för att öka medborgarnas säkerhet, särskilt genom stöd till säkerhetspolitik och säkerhetsstrategier. Detta samarbete ska bidra till förebyggande av brott och kan omfatta aktiviteter såsom regionala samarbetsprojekt mellan polisiära och rättsliga myndigheter, utbildningsprogram och utbyte av bästa praxis för gärningsmannaprofilering. Det ska också bl.a. omfatta utbyte av synpunkter på lagstiftning samt administrativt och tekniskt bistånd som syftar till att stärka de brottsbekämpande myndigheternas institutionella och operativa kapacitet samt utbyte av information och åtgärder för att stärka samarbete i fråga om utredningar.

ARTIKEL 31

Bekämpning av korruption

1. Parterna ska samarbeta för att genomföra och främja relevanta internationella standarder och instrument, såsom Förenta nationernas konvention mot korruption.
2. Parterna ska i synnerhet samarbeta när det gäller att
 - a) förbättra den organisatoriska effektiviteten och garantera en öppen förvaltning av offentliga medel och redovisningsskyldighet, med deltagande av de respektive institutioner som har inrättats för att bekämpa korruption,
 - b) utbyta bästa praxis för att stärka relevanta institutioner, bl.a. de brottsbekämpande myndigheterna och rättsväsendet,

- c) förhindra korruption och mutor vid internationella transaktioner,
- d) utvärdera genomförandet av politik för att bekämpa korruption på lokal, regional, nationell och internationell nivå inom ramen för översynsmekanismen för genomförandet av FN:s konvention mot korruption,
- e) uppmuntra åtgärder som främjar en kultur som präglas av öppenhet, lagenlighet och ändrade attityder till korruption,
- f) underlätta åtgärder för att identifiera och återvinna tillgångar, främja bästa praxis och bygga upp kapacitet.

ARTIKEL 32

Olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen

1. Parterna är överens om att samarbeta när det gäller att förhindra och bekämpa olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen, inbegripet delar, komponenter och ammunition till dessa, i fråga om genomförandet av den erkända ramen för FN:s handlingsprogram för att förebygga, bekämpa och undanröja all olaglig handel med handeldvapen och lätta vapen. I detta sammanhang är de överens om att samarbeta för att utbyta erfarenheter och utbildning mellan behöriga myndigheter, bland annat tullmyndigheter, polis och kontrollmyndigheter.

2. I enlighet med det i punkt 1 nämnda FN-handlingsprogrammet bekräftar parterna bland annat i detta sammanhang den naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i enlighet med artikel 51 i FN-stadgan samt varje stats rätt att tillverka, importera och bevara handeldvapen och lätta vapen för att tillgodose sina behov av självförsvar och nationell säkerhet samt för att de ska kunna delta i fredsbevarande insatser i enlighet med FN-stadgan och på grundval av ett beslut av var och en av parterna.

ARTIKEL 33

Bekämpning av terrorism

1. Parterna kommer att samarbeta i fråga om bekämpning av terrorism genom att genomföra den ram och de normer som överenskommits i artikel 8.
2. Parterna ska också samarbeta när det gäller att se till att personer som deltar i finansiering, planering, förberedande eller förövande av terroristhandlingar eller som stöder terroristhandlingar ställs inför rätta. Parterna är överens om att terrorismen ska bekämpas i överensstämmelse med relevanta resolutioner från Förenta nationerna, samtidigt som man respekterar parternas suveränitet, rättssäkerheten, de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
3. Parterna är överens om att samarbeta för att förhindra och bekämpa terroristhandlingar genom polisiärt och rättsligt samarbete.

4. Parterna, som är fast beslutna att genomföra FN:s globala strategi för terrorismbekämpning, bör främja ett välavvägt genomförande av denna och samtycka till att vid behov vidta åtgärder som anges i denna på det effektivaste sättet för att undanröja hotet från terrorismen.

5. Parterna är också överens om att samarbeta inom ramen för Förenta nationerna med att färdigställa utkastet till överenskommelse om den övergripande konventionen mot internationell terrorism.

ARTIKEL 34

Migration, människohandel och människosmuggling

1. Samarbetet ska bedrivas mot bakgrund av samråd mellan parterna om deras behov och ståndpunkter och ska genomföras i enlighet med parternas lagstiftning. Det ska särskilt inriktas på

- a) migrationens grundläggande orsaker,
- b) utvecklingen och genomförandet av nationell lagstiftning och praxis när det gäller internationellt skydd, i enlighet med den internationella rättens principer och normer, inbegripet principen om internationellt skydd i de fall där den är tillämplig,
- c) inreseregler samt rättigheter och ställning för personer som beviljats inresa, rättvis behandling och integrering i samhället av lagligen bosatta personer, utbildning av lagliga migranter och åtgärder för att motverka rasism och främlingsfientlighet samt alla tillämpliga bestämmelser om migranternas mänskliga rättigheter,

- d) utvärdering av mekanismer och politik som underlättar remitteringar,
- e) utbyten av synpunkter och bästa praxis och diskussion av frågor av gemensamt intresse som rör cirkulär migration och förebyggande av kompetensflykt,
- f) utbyte av erfarenhet och bästa praxis, tekniskt, teknologiskt, operativt och rättsligt samarbete, beroende på vad som är lämpligt och vad man kan komma överens om, om frågor som rör kampen mot människohandel och människosmuggling, inbegripet bekämpning av nätverk och kriminella organisationer av människohandlare och människosmugglare samt tillhandahållande av skydd, bistånd och stöd till offren för dessa brott,
- g) återvändande under humana, säkra och värdiga förhållanden av personer som vistas olagligen på den andra partens territorium, med full respekt för deras mänskliga rättigheter, inbegripet främjande av deras frivilliga återvändande samt återtagande av dessa personer i enlighet med punkt 2,
- h) stödåtgärder som syftar till en hållbar återintegrering av återvändande personer.

2. Parterna är vidare överens om att, inom ramen för samarbetet för att förhindra och kontrollera olaglig invandring och med förbehåll för behovet av att skydda offer för människohandel,

- a) identifiera dem som uppger sig vara medborgare i deras land och återta sina medborgare som vistas olagligen på någon av Europeiska unionens medlemsstaters territorium eller Kubas territorium inom den tidsperiod och i enlighet med de normer och förfaranden som fastställts i Europeiska unionens medlemsstaters och Kubas tillämpliga migrationslagstiftning, på begäran och utan onödigt dröjsmål och utan andra formaliteter när väl medborgarskapet har fastställts,

b) tillhandahålla sina medborgare som ska återtas med lämpliga identitetshandlingar för detta ändamål.

3. Parterna är överens om att, på begäran och snarast möjligt, förhandla om ett avtal med bestämmelser om Europeiska unionens medlemsstaters och Kubas specifika skyldigheter när det gäller migrationsfrågor, däribland återtagande.

ARTIKEL 35

Konsulärt skydd

Kuba godtar att de diplomatiska och konsulära myndigheterna i varje representerad medlemsstat i Europeiska unionen ska tillhandahålla skydd för varje medborgare i en annan medlemsstat som inte har någon ständig representation som i praktiken är i stånd att tillhandahålla medborgaren konsulärt skydd, på samma villkor som de ska tillhandahålla skydd för medborgarna i den medlemsstaten i Europeiska unionen.

ARTIKEL 36

Det civila samhället

Parterna erkänner det potentiella bidraget från det civila samhället, inbegripet den akademiska världen, tankesmedjor och media, till uppnåendet av målen med detta avtal. De är överens om att främja åtgärder till stöd för ett större deltagande av det civila samhället i utformningen och genomförandet av relevant verksamhet i fråga om utveckling och sektorssamarbete, inbegripet genom kapacitetsuppbyggnad.

AVDELNING IV

SOCIAL UTVECKLING OCH SOCIAL SAMMANHÅLLNING

ARTIKEL 37

Social utveckling och social sammanhållning

1. Parterna, som erkänner att social utveckling bör ske parallellt med ekonomisk utveckling, är överens om att samarbeta när det gäller att stärka den sociala sammanhållningen genom att minska fattigdom, orättvisor, ojämlikhet och socialt utanförskap, särskilt i syfte att uppnå målen för 2030-agendan för hållbar utveckling och det internationellt överenskomna målet att främja anständigt arbete för alla. För att uppnå dessa mål ska parterna avsätta betydande ekonomiska resurser, från både samarbetsresurser och interna resurser.
2. I detta syfte ska parterna samarbeta för att främja och utbyta bästa praxis om
 - a) ekonomisk politik med en social vision som är inriktad på ett mer inkluderande samhälle med en bättre inkomstfördelning i syfte att minska ojämlikheten och orättvisorna,
 - b) handels- och investeringspolitik, med beaktande av kopplingen mellan handel och hållbar utveckling, rättvis handel, utveckling av statliga och icke-statliga företag på landsbygden och i städerna och deras intresseorganisationer samt företagens sociala ansvar,

- c) rättvis och sund skattepolitik som möjliggör en bättre förmögenhetsfördelning och säkerställer tillräckliga nivåer av sociala utgifter,
- d) effektiva offentliga sociala utgifter kopplade till tydligt fastställda sociala mål som går mot ett resultatorienterat synsätt,
- e) förbättring och befastande av effektiv socialpolitik och rättvis tillgång till sociala tjänster för alla inom ett antal olika områden såsom utbildning, hälso- och sjukvård, nutrition, hygien, boende, rättsväsende och social trygghet,
- f) sysselsättningspolitik som inriktas på anständigt arbete för alla i överensstämmelse med internationella och nationella arbetsnormer samt skapandet av ekonomiska möjligheter med särskild inriktning på de fattigaste och sårbaraste grupperna och de mest missgynnade regionerna,
- g) mer inkluderande och övergripande sociala skyddssystem vad gäller bland annat pensioner, hälsa, olyckor och arbetslöshet, på grundval av solidaritetsprincipen och principen om icke-diskriminering,
- h) strategier och politik som syftar till att bekämpa främlingsfientlighet och diskriminering på grund av bland annat kön, ras, tro, etnisk tillhörighet eller funktionsnedsättning,
- i) särskilda strategier och program för ungdomar för att främja deras fullständiga integrering i det ekonomiska, politiska och sociala livet.

3. Parterna är överens om att stimulera utbyte av information och erfarenheter när det gäller de aspekter på interna planer och program som rör social utveckling och sammanhållning.

ARTIKEL 38

Sysselsättning och socialt skydd

Parterna är överens om att samarbeta för att främja sysselsättning och socialt skydd genom åtgärder och program som särskilt syftar till att

- a) säkerställa anständigt arbete för alla,
- b) skapa mer inkluderande och välfungerande arbetsmarknader,
- c) utöka det sociala skyddets omfattning,
- d) främja en social dialog,
- e) säkerställa respekten för de grundläggande arbetsnormer som fastställs i Internationella arbetsorganisationens konventioner,
- f) behandla frågor som rör den informella ekonomin,
- g) ge missgynnade grupper och kampen mot diskriminering särskild uppmärksamhet,

- h) utveckla kvaliteten på de mänskliga resurserna genom förbättrad utbildning, inklusive effektiv yrkesutbildning,
- i) förbättra hälso- och säkerhetsförhållandena på arbetsplatsen, särskilt genom att stärka yrkesinspektionerna och stödja förbättringar av hälsan och säkerheten,
- j) stimulera skapande av arbetstillfällen och entreprenörskap genom att stärka de institutionella ramar som är nödvändiga för att företag ska bildas och tillgången till krediter underlättas.

ARTIKEL 39

Utbildning

1. Parterna är överens om att utbyta erfarenheter och bästa praxis när det gäller den fortsatta utvecklingen av utbildning på alla nivåer.
2. Parterna är överens om att samarbetet ska stödja utvecklingen av mänskliga resurser på alla utbildningsnivåer, särskilt inom den högre utbildningen, inbegripet särskilda behov. Parterna ska främja utbyte av studerande, forskare och akademiker genom befintliga program samt stärka kapacitetsutvecklingen för att modernisera sina system för högre utbildning.

ARTIKEL 40

Folkhälsa

1. Parterna är överens om att samarbeta på områden av gemensamt intresse när det gäller hälso- och sjukvårdssektorn, särskilt vetenskaplig forskning, förvaltning av hälso- och sjukvårdssystem, nutrition, läkemedel, preventiv medicin samt sexuell och reproduktiv hälsa, inbegripet förebyggande och kontroll av överförbara sjukdomar såsom hiv/aids, icke-överförbara sjukdomar såsom cancer och hjärt- och kärlsjukdomar, samt andra större hot mot hälsan, såsom denguefeber, chikungunya och zika. Parterna är också överens om att samarbeta om främjandet av genomförandet av internationella hälsoavtal som de är parter i.
2. Parterna är överens om att ägna särskild uppmärksamhet åt regionala åtgärder och program som genomförs på folkhälsoområdet.

ARTIKEL 41

Konsumentskydd

Parterna är överens om att samarbeta kring konsumentskyddsfrågor i syfte att skydda människors hälsa och konsumenternas intressen.

ARTIKEL 42

Kultur och kulturarv

1. Parterna ska åta sig att främja samarbete på kulturens område, även när det gäller kulturarvet, med vederbörlig respekt för deras skillnader. I överensstämmelse med parternas respektive lagstiftning ska sådant samarbete stärka den ömsesidiga förståelsen och den interkulturella dialogen samt främja balanserade kulturutbyten och kontakter med relevanta aktörer, inbegripet organisationer i båda parter civila samhälle.
2. Parterna ska främja samarbete inom områdena konst, litteratur och musik, bland annat genom erfarenhetsutbyte.
3. Samarbetet mellan parterna ska ske i enlighet med relevanta interna bestämmelser om upphovsrätt och andra bestämmelser om kulturella frågor, samt internationella avtal som de är parter i.
4. Parterna är överens om att främja samarbete om restaurering och hållbar förvaltning av kulturarvet. Samarbetet ska omfatta bland annat skydd och främjande av naturarv och kulturarv (materiellt och immateriellt), inbegripet förhindrande av och åtgärder mot olaglig handel med kulturarv, i enlighet med relevanta internationella instrument.
5. Parterna är överens om att främja samarbete på det audiovisuella området och i mediesektorn, inbegripet radio och press, genom gemensamma utbildningsinitiativ samt audiovisuell utvecklings-, produktions- och distributionsverksamhet, inbegripet på utbildnings- och kulturområdet.

6. Parterna ska stödja samordning inom ramen för Unesco i syfte att främja kulturell mångfald, bl.a. genom samråd om ratificering och genomförande av Unesco-konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar. Samarbetet ska också omfatta främjande av kulturell mångfald.

ARTIKEL 43

Personer i utsatta situationer

1. Parterna är överens om att samarbetet till förmån för utsatta personer ska prioritera åtgärder, inbegripet innovativa strategier och projekt, där personer i utsatta situationer är delaktiga. Det bör syfta till att främja mänsklig utveckling, förbättra deras levnadsvillkor och främja deras fullständiga integrering i samhället.

2. Samarbetet ska omfatta utbyte av erfarenheter om skydd av de mänskliga rättigheterna, främjande och genomförande av politik för att garantera lika möjligheter för personer i utsatta situationer, skapande av ekonomiska möjligheter och främjande av särskild socialpolitik som syftar till att utveckla den mänskliga förmågan genom utbildning, tillgång till grundläggande sociala tjänster, sociala skyddsnät och rättsväsende, med särskilt fokus på bland annat personer med funktionsnedsättning och deras familjer, barn och äldre.

ARTIKEL 44

Jämställdhetsperspektiv

1. Parterna är överens om att samarbetet ska bidra till att stärka strategier, program och mekanismer som syftar till att säkerställa, förbättra och utöka mäns och kvinnors lika deltagande och möjligheter inom det politiska, ekonomiska, sociala och kulturella livet, särskilt i syfte att verkningsfullt genomföra konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor samt Pekingförklaringen och handlingsplanen. I lämpliga fall ska positiv särbehandling av kvinnor genomföras.
2. Samarbetet ska främja integrering av ett jämställdhetsperspektiv i alla relevanta samarbetsområden, inbegripet offentlig politik, utvecklingsstrategier och utvecklingsåtgärder samt indikatorer för att mäta deras effekt.
3. Samarbetet ska också bidra till att underlätta mäns och kvinnors lika tillgång till alla tjänster och resurser som gör att de fullt ut kan utöva sina grundläggande rättigheter, t.ex. när det gäller utbildning, hälsa, yrkesutbildning, sysselsättning, politiskt beslutsfattande, förvaltningsstrukturer och privata företag.
4. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt program som syftar till att förebygga och bekämpa alla former av våld mot kvinnor.

ARTIKEL 45

Ungdomar

1. Samarbetet mellan parterna ska stödja all relevant politik med inriktning på ungdomar. Det ska omfatta stöd till fortbildning och sysselsättning, familjepolitik och utbildning samt till att skapa arbetstillfällen för ungdomar, samt främja utbyte av erfarenhet om program för förebyggande av ungdomsbrottslighet och för återintegrering i det ekonomiska och sociala livet.
2. Parterna är överens om att främja ungdomars aktiva deltagande i samhället, inbegripet i utformningen av politik som bidrar till ungdomars utveckling och påverkar deras liv.
3. Båda parterna är överens om att främja genomförandet av program för att främja samarbete mellan ungdomsorganisationer, inbegripet utbytesprogram

ARTIKEL 46

Utveckling av lokalsamhällen

1. Parterna är överens om att samarbeta för att främja hållbar lokal utveckling genom integrerade åtgärder som stödjer initiativ av olika förkämpar för den lokala ekonomiska utvecklingen och som främjar utnyttjandet av befintliga resurser i lokalsamhället.

2. Samarbetet skulle kunna stödja stödåtgärder såsom
 - a) lokala initiativ i enlighet med respektive territoriell strategisk plan,
 - b) stärkande av lokala produktionsenheters och tjänsteleverantörers ekonomiska förvaltningskapacitet.

AVDELNING V

MILJÖ, KATASTROFRISKHANTERING OCH KLIMATFÖRÄNDRING

ARTIKEL 47

Samarbete om miljöfrågor och klimatiförändring

1. Parterna är överens om att samarbeta för att skydda och förbättra kvaliteten på miljön på lokal, regional och global nivå, i syfte att uppnå hållbar utveckling.
2. Parterna, som är medvetna om detta avtals effekter, ska ägna vederbörlig uppmärksamhet åt förhållandet mellan utveckling och miljön. Parterna ska arbeta för att utnyttja de investeringsmöjligheter som ren teknik erbjuder.

3. Samarbetet ska också underlätta framsteg vid relevanta internationella konferenser och främja ett effektivt genomförande av multilaterala avtal och de principer som överenskommits i dessa på områden som biologisk mångfald, klimatförändring, ökenspridning, torka och hantering av kemikalier.

4. Samarbetet ska särskilt omfatta

- a) bevarande och hållbar förvaltning av naturresurser, biologisk mångfald och ekosystem, inbegripet skogar och fiske, samt de tjänster som de tillhandahåller,
- b) bekämpning av föroreningar av sötvatten, havsvatten, luft och mark, bl.a. genom en sund hantering av avfall, avloppsvatten, kemikalier och andra farliga ämnen och material,
- c) globala frågor såsom klimatförändringar, uttunning av ozonskiktet, ökenspridning och torka, avskogning, skydd av kustområden, bevarande av biologisk mångfald och biosäkerhet.

5. I detta sammanhang ska samarbetet syfta till att underlätta gemensamma initiativ för att begränsa klimatförändringen och anpassa sig till dess effekter, bland annat att stärka politiken för att ta itu med klimatförändringen.

6. Samarbetet kan omfatta åtgärder såsom att
- a) främja politisk dialog och dess genomförande, utbyta information och erfarenheter om miljölagstiftning, tekniska bestämmelser och renare produktion samt om bästa miljöpraxis, samt kapacitetsuppbyggnad med sikte på att stärka miljöförvaltningen samt övervaknings- och kontrollsystemen inom alla sektorer på alla myndighetsnivåer,
 - b) överföra och använda hållbar ren teknik och know-how, bland annat att skapa incitament och mekanismer för innovation och miljöskydd,
 - c) integrera miljöhänsyn i andra politikområden, bland annat förvaltningen av markanvändningen,
 - d) främja hållbara produktions- och konsumtionsmönster, bland annat genom att använda ekosystem, varor och tjänster på ett hållbart sätt,
 - e) främja miljömedvetenhet och utbildning om miljö samt ökad delaktighet från det civila samhället, särskilt lokalsamhällena, när det gäller miljöskydd och insatser för en hållbar utveckling,
 - f) uppmuntra och främja regionalt samarbete om miljöskydd,
 - g) bistå vid genomförandet och tillämpningen av de multilaterala miljöavtal som parterna är parter i.

ARTIKEL 48

Katastrofriskhantering

1. Parterna erkänner behovet av att hantera alla katastrofrisker som påverkar en eller flera staters territorier. Parterna bekräftar sitt gemensamma åtagande att förbättra förebyggande och begränsande åtgärder, beredskap, insatser och återställande åtgärder för att öka motståndskraften i samhällen och infrastruktur, och att samarbeta, när så är lämpligt, på bilateral och multilateral politisk nivå för att förbättra katastrofriskhanterings resultat.
2. Parterna är överens om att samarbetet om katastrofriskhantering ska syfta till att minska sårbarhet och risker, stärka kapaciteten för övervakning och tidig varning samt öka Kubas motståndskraft mot katastrofer, bland annat genom att stödja interna insatser och den regionala ramen för att minska sårbarheten och för att hantera katastrofer, i syfte att stärka den regionala forskningen och sprida bästa praxis, genom att dra lärdom av erfarenheter om katastrofriskreducering, beredskap, planering, förebyggande, begränsning, åtgärder och återställning.

ARTIKEL 49

Vatten och sanitet

1. Parterna erkänner behovet av att säkerställa tillgång till och hållbar förvaltning av vattenförsörjning och sanitet för alla, och är som en följd av detta överens om att samarbeta om bland annat

- a) kapacitetsuppbyggnad för effektiv förvaltning av vattenförsörjnings- och sanitetsnät,
 - b) vattenkvalitetens effekter på hälsoindikatorer,
 - c) modernisering av teknik i samband med vattenkvalitet, från övervakning till laboratorier,
 - d) utbildningsprogram som främjar behovet av bevarande, rationellt utnyttjande och integrerad förvaltning av vattenresurser.
2. Parterna är överens om att ägna särskild uppmärksamhet åt regionala åtgärder och regionala samarbetsprogram inom denna sektor.

AVDELNING VI

EKONOMISK UTVECKLING

ARTIKEL 50

Jordbruk, landsbygdsutveckling, fiske och vattenbruk

1. Parterna är överens om att samarbeta inom områdena jordbruk, landsbygdsutveckling, fiske och vattenbruk när det gäller bland annat att
- a) förbättra produktiviteten och produktionen,

- b) höja kvaliteten på jordbruks-, fiske- och vattenbruksprodukter,
- c) utveckla stadsjordbruket,
- d) stärka produktionskedjorna,
- e) utveckla landsbygden,
- f) främja hälsosamma vanor för att förbättra nutritionen,
- g) utveckla jordbruks- och fiskerimarknaderna, grossistmarknaderna och tillgången till finansiell kredit,
- h) främja företagsutvecklingstjänster för kooperativ, små privata gårdar och samhällen där det bedrivs småskaligt fiske,
- i) utveckla sina marknader och främja internationella handelsförbindelser,
- j) utveckla organisk produktion,
- k) utveckla hållbart jordbruk och vattenbruk som integrerar miljökrav och miljöutmaningar,
- l) främja vetenskap, teknik och innovation av betydelse för jordbruk och landsbygdsutveckling, fiske och vattenbruk, samt industriell bearbetning av dessa resurser,

- m) främja ett hållbart utnyttjande och en hållbar förvaltning av fiskeresurserna,
- n) främja bästa praxis för fiskeriförvaltning,
- o) förbättra datainsamlingen så att hänsyn tas till bästa tillgängliga vetenskapliga rön vid bedömning och förvaltning av fiskbestånden,
- p) stärka övervaknings- och kontrollsystemen inom fiskeriet,
- q) bekämpa olagligt, orapporterat och oreglerat fiske,
- r) stärka samarbetet för att säkerställa ökad kapacitet när det gäller utveckling av förädlingstekniker för bearbetning av fiskeri- och vattenbruksprodukter.

2. Samarbetet kan bland annat omfatta tillhandahållande av teknisk sakkunskap, stöd och kapacitetsuppbyggnad samt utbyte av information och erfarenhet. Parterna är överens om att främja institutionellt samarbete och stärka samarbetet inom internationella organisationer och med interna och regionala fiskeriorganisationer.

3. Parterna ska för riskutsatta områden uppmuntra riskanalys och lämpliga åtgärder för att öka motståndskraften inom ramen för samarbete om livsmedelstrygghet och jordbruk.

ARTIKEL 51

Hållbar turism

1. Parterna erkänner turistnäringens betydelse för den sociala och ekonomiska utvecklingen av lokalsamhällen och båda regionernas stora ekonomiska potential för att bygga upp näringsverksamhet inom detta område.
2. De är överens om att i detta syfte samarbeta om och främja rättvis och hållbar turism och att särskilt stödja
 - a) utveckling av strategier för att optimera turismens socioekonomiska fördelar,
 - b) skapande och befastande av turistprodukter genom att tillhandahålla icke-finansiella tjänster, utbildning, tekniskt bistånd och tekniska tjänster,
 - c) integrering av miljömässiga, kulturella och sociala hänsyn i utvecklingen av turistnäringen, inbegripet både skydd och främjande av kulturarv och naturtillgångar,
 - d) lokalsamhällenas delaktighet i processen för utveckling av turismen, särskilt turism på landsbygden och i lokalsamhällen samt ekoturism,
 - e) strategier för marknadsföring och säljfrämjande åtgärder, utveckling av institutionell kapacitet och mänskliga resurser, främjande av internationella normer,

- f) främjande av offentlig-privata samarbeten och partnerskap,
- g) utarbetande av förvaltningsplaner för att utveckla inhemsk och regional turism,
- h) främjande av informationsteknik inom turistnäringen.

ARTIKEL 52

Samarbete om vetenskap, teknik och innovation

1. Parterna ska sträva efter att utveckla vetenskaplig och teknisk kapacitet och innovationskapacitet som omfattar all verksamhet som omfattas av de etablerade mekanismerna eller samarbetsavtalen av gemensamt intresse. Parterna ska därför främja utbyte av information och deltagande av deras enheter för forskning och teknisk utveckling när det gäller följande samarbetsverksamhet, i enlighet med deras interna regler:
 - a) Utbyte av information om deras respektive politik för vetenskap och teknik.
 - b) Gemensam forsknings- och utvecklingsverksamhet inriktad på att uppmuntra vetenskapliga framsteg och överföring av teknik och know-how, inbegripet inom användning av informations- och kommunikationsteknik.

2. Särskild vikt ska läggas vid att bygga upp den mänskliga potentialen som en varaktig grund för vetenskaplig och teknisk spetskompetens samt vid att skapa varaktiga förbindelser mellan parternas vetenskapliga och tekniska samfund på intern och regional nivå. I detta syfte ska utbyte av forskare och bästa praxis i forskningsprojekt främjas.
3. Forskningscentrum, högre utbildningsanstalter och andra aktörer belägna i Europeiska unionen och Kuba ska i förekommande fall delta i samarbete om vetenskap, teknik och forskning.
4. Parterna är överens om att utnyttja alla mekanismer för att öka antalet högkvalificerade yrkesmän, bl.a. genom utbildning, forskningssamverkan, stipendier och utbyten.
5. Parterna ska främja sina respektive organs deltagande i varandras vetenskapliga och tekniska program i syfte att uppnå ömsesidigt fördelaktig vetenskaplig spetskompetens i enlighet med deras respektive bestämmelser om deltagande av enheter från tredjeländer.

ARTIKEL 53

Tekniköverföring

1. Parterna erkänner vikten av samarbete och tekniskt bistånd när det gäller tekniköverföring, inbegripet automatiseringsprocesser, och är överens om att samarbeta för att främja tekniköverföring genom akademiska eller yrkesinriktade program som syftar till att överföra teknik mellan dem.
2. Europeiska unionen ska underlätta och främja Kubas tillgång till forsknings- och utvecklingsprogram som bland annat är inriktade på teknikutveckling.

ARTIKEL 54

Energi, inbegripet förnybar energi

1. Parterna erkänner den ökande betydelsen av förnybar energi och energieffektivitetslösningar för hållbar utveckling, och är överens om att deras gemensamma mål ska vara att främja samarbete på energiområdet, särskilt när det gäller bland annat hållbara, rena och förnybara energikällor, energieffektivitet, energisparande teknik, landsbygdens elektrifiering och regional integrering av energimarknader, i enlighet med vad parterna fastställer och i överensstämmelse med intern lagstiftning.

2. Samarbetet kan bland annat omfatta följande:
- a) Politisk dialog och samarbete inom energisektorn, särskilt när det gäller förbättring och diversifiering av energiförsörjningen och förbättringen av energimarknaderna, inbegripet generering, överföring och distribution.
 - b) Kapacitetsuppbyggnadsprogram, överföring av teknik och know-how, inbegripet arbete med utsläppsnormer, inom energisektorn, särskilt när det gäller energieffektivitet och sektorsförvaltning.
 - c) Främjande av energibesparing, energieffektivitet och förnybar energi samt miljökonsekvensbedömningar av energiproduktion och energiförbrukning, särskilt konsekvenserna för biologisk mångfald, skogsbruk och förändringar i markanvändningen.
 - d) Utveckling av pilotprojekt om förnybar energi och energieffektivitet, särskilt när det gäller sol-, vind-, vatten- och vågkraft samt grön energi och tidvattenenergi.
 - e) Program för att öka befolkningens allmänna medvetenhet och kunskap om förnybar energi och energieffektivitet.
 - f) Återvinning av fast och flytande avfall eller användning av det som energikälla.

ARTIKEL 55

Transporter

1. Parterna är överens om att samarbetet på transportområdet ska inriktas på omstrukturering och modernisering av transportsystem och därtill hörande infrastruktursystem samt på underlättande och förbättring av passagerar- och godstransporter och på förbättrat tillträde till marknaderna för stads-, flyg-, sjö-, järnvägs- och vägtransporter genom effektivare transportledning både driftsmässigt och administrativt sett och genom främjande av stränga driftsstandarder.
2. Samarbetet får även omfatta följande:
 - a) Utbyte av information om parternas politik, särskilt när det gäller stadstrafik och de multimodala transportnätens sammankoppling och driftskompatibilitet och andra frågor av gemensamt intresse.
 - b) Förvaltning av inre vattenvägar, vägar, järnvägar, hamnar och flygplatser, inbegripet lämpligt samarbete mellan relevanta myndigheter.
 - c) Projekt som syftar till överföring av europeisk teknik i det globala satellitnavigationssystemet (GNSS) och när det gäller centrum för kollektivtrafik i städer.
 - d) Förbättring av säkerhetsnormer och miljöskyddsnormer, inbegripet samarbete i berörda internationella forum i syfte att säkra en bättre efterlevnad av internationella normer.
 - e) Aktiviteter som främjar utvecklingen av flyg- och sjötransporter.

ARTIKEL 56

Modernisering av den ekonomiska och sociala modellen

1. Parterna är överens om att utveckla samarbetsaktiviteter för att stödja stärkandet och moderniseringen av Kubas offentliga förvaltning och den kubanska ekonomin. De är överens om att stödja utvecklingen av företag och kooperativ, med särskild tonvikt på lokal utveckling.
2. Detta samarbete skulle kunna utvecklas på områden av gemensamt intresse, t.ex.
 - a) makroekonomisk politik, inbegripet skattepolitik,
 - b) statistik,
 - c) informationssystem för handel,
 - d) åtgärder för att underlätta handel,
 - e) kvalitetssystem och standarder,
 - f) stöd till initiativ för lokal utveckling,
 - g) utveckling av jordbruksindustrin,
 - h) statlig kontroll och tillsyn,

i) organisation och drift av företag, inbegripet offentliga företag.

3. Parterna är överens om att främja och uppmuntra samarbete mellan institutioner, inbegripet sektorsbaserade institutioner, som främjar instrument för stöd till små och medelstora företag, särskilt sådana vars ansträngningar syftar till att förbättra konkurrenskraften, den tekniska innovationen, integrationen i värdekedjor, tillgången till kredit och utbildning samt till att stärka den institutionella kapaciteten och den institutionella ramen. De är också överens om att främja kontakter mellan företag från båda parterna för att stödja deras inträde på internationella marknader, investeringar och tekniköverföring.

ARTIKEL 57

Statistik

1. Parterna är överens om att samarbeta för att utveckla bättre statistikmetoder och statistikprogram i överensstämmelse med internationellt vedertagna normer, inbegripet för insamling, bearbetning, kvalitetskontroll och spridning av statistik, i syfte att ta fram indikatorer med ökad jämförbarhet mellan parterna, så att parterna kan identifiera kraven i statistisk information på de områden som omfattas av avtalet. Parterna erkänner nyttan av bilateralt samarbete för att stödja dessa mål.

2. Detta samarbete skulle bland annat kunna omfatta tekniskt utbyte mellan Kubas nationella statistik- och informationsorgan och statistikorganen i Europeiska unionens medlemsstater samt Eurostat, inbegripet utbyte av vetenskapsmän, utveckling av förbättrade och enhetliga metoder för insamling, uppdelning, analys och tolkning av uppgifter, anordnande av seminarier samt inrättande av arbetsgrupper eller program som kompletterar statistisk kapacitet.

ARTIKEL 58

God samhällsstyrning på skatteområdet

1. Parterna erkänner och förbinder sig att genomföra principerna om god samhällsstyrning på skatteområdet, dvs. öppenhet, informationsutbyte och rättvis skattekonkurrens.
2. Parterna ska i överensstämmelse med sina respektive befogenheter förbättra det internationella samarbetet när det gäller beskattning, underlätta rättmätig skatteuppbörd och utarbeta åtgärder för att effektivt genomföra miniminormerna för god samhällsstyrning när det gäller beskattning.

AVDELNING VII

REGIONAL INTEGRATION OCH REGIONALT SAMARBETE

ARTIKEL 59

Regionalt samarbete

1. Samarbetet ska stödja verksamhet med anknytning till utvecklingen av regionalt samarbete mellan Kuba och dess grannländer i Västindien, inom ramen för Cariforum, särskilt inom prioriterade områden som fastställts i den gemensamma partnerskapsstrategin för EU och Västindien. Verksamheten skulle också kunna bidra till att stärka den regionala integrationsprocessen i Västindien.

2. Samarbetet ska stärka delaktigheten från alla sektorer, inbegripet det civila samhället, i den regionala samarbets- och integrationsprocessen, i enlighet med de villkor som parterna fastställt och inbegripa stöd till samrådsmekanismer och upplysningskampanjer.
3. Parterna är överens om att utnyttja alla befintliga samarbetsinstrument för att främja verksamhet som syftar till att utveckla ett aktivt samarbete mellan Europeiska unionen och Kuba, mellan Kuba och andra länder och/eller regioner i Latinamerika och Västindien inom alla samarbetsområden som omfattas av detta avtal. Särskild uppmärksamhet kommer att ägnas åt regionala samarbetsprogram som rör forskning, innovation och utbildning, och åt att fortsätta utvecklingen av kunskapsområdet för Europeiska unionen–Latinamerika och Västindien (EU–LAC) med initiativ såsom det gemensamma forskningsområdet och det gemensamma området för högre utbildning. Regional och bilateral samarbetsverksamhet ska i möjligaste mån vara kompletterande.
4. Parterna ska sträva efter att utbyta synpunkter och samarbeta med sikte på att komma överens om och utarbeta gemensamma åtgärder inom multilaterala forum.

DEL IV

HANDEL OCH HANDELSSAMARBETE

ARTIKEL 60

Mål

Parterna är överens om att målen för deras samarbete på handelsområdet bland annat ska omfatta att

- a) stärka handeln och de ekonomiska förbindelserna, särskilt genom att främja dialogen om handelsfrågor och uppmuntra ökade handelsflöden mellan parterna,
- b) främja Kubas integrering i världsekonomin,
- c) främja utvecklingen och diversifieringen av handeln inom regionen och handeln med Europeiska unionen,
- d) stärka handelns bidrag till hållbar utveckling, inbegripet miljöaspekter och sociala aspekter,
- e) stödja diversifieringen av den kubanska ekonomin och främjandet av ett väl avpassat företagsklimat,

- f) uppmuntra ett större flöde av investeringar genom utveckling av en attraktiv och stabil miljö för ömsesidiga investeringar på grundval av en fortlöpande dialog inriktad på att öka förståelsen för och samarbetet kring investeringar samt genom främjande av ett icke-diskriminerande investeringssystem.

AVDELNING I

HANDEL

ARTIKEL 61

Regelbaserad handel

1. Parterna erkänner att väsentlig nedsättning av tullar och andra handelshinder, samt undanröjande av diskriminerande behandling i internationella handelsförbindelser, tjänar till att främja tillväxt, ekonomisk diversifiering och välbefinnande.
2. Parterna bekräftar att det ligger i deras gemensamma intresse att bedriva handel i enlighet med ett regelbaserat multilateralt handelssystem enligt vilket parterna ansvarar för att vidmakthålla reglernas företräde och ett effektivt, rättvist och välavvägt genomförande av dessa.

ARTIKEL 62

Behandling som mest gynnad nation

1. Varje part ska medge behandling som mest gynnad nation för varor från den andra parten i enlighet med artikel I i Allmänna tull- och handelsavtalet (Gatt) 1994 med tolkningsanmärkningar, som har införlivats i detta avtal och i tillämpliga delar utgör en integrerad del därav.
2. Punkt 1 ska inte gälla förmånsbehandling som medges av endera parten med avseende på ett annat lands varor i enlighet med WTO-avtalen.

ARTIKEL 63

Nationell behandling

Varje part ska medge nationell behandling för varor från den andra parten i enlighet med artikel III i Gatt 1994 med tolkningsanmärkningar, som har införlivats i detta avtal och i tillämpliga delar utgör en integrerad del därav.

ARTIKEL 64

Öppenhet

1. Parterna bekräftar principen om öppenhet vid tillämpning av sina handelsåtgärder och är överens om att den politik och de föreskrifter som påverkar utrikeshandeln bör kommuniceras tydligt och förklaras.
2. Parterna är överens om att aktörer bör ges möjlighet att få information om vardera partens föreskrifter som påverkar den internationella handeln.

ARTIKEL 65

Förenklade handelsprocedurer

Parterna bekräftar sitt åtagande när det gäller WTO:s avtal om förenklade handelsprocedurer.

ARTIKEL 66

Tekniska handelshinder

1. Parterna bekräftar sina rättigheter och skyldigheter enligt WTO-avtalet om tekniska handelshinder (nedan kallat *TBT-avtalet*).

2. Bestämmelserna i denna artikel ska tillämpas på tekniska föreskrifter, standarder och förfaranden för bedömning av överensstämmelse i enlighet med definitionerna i TBT-avtalet.
3. Parterna erkänner vikten av effektiva mekanismer för anmälan och utbyte av information om tekniska föreskrifter, standarder och förfaranden för bedömning av överensstämmelse, i enlighet med TBT-avtalet.

ARTIKEL 67

Sanitära och fytosanitära (SPS) åtgärder

1. Parterna bekräftar rättigheterna, skyldigheterna, principerna och målen i avtalet när det gäller tillämpning av sanitära och fytosanitära åtgärder, den internationella växtskyddskonventionen, Codex Alimentarius-kommissionen och Världsorganisationen för djurhälsa.
2. Parterna erkänner vikten av effektiva mekanismer för samråd, anmälan och utbyte av information om sanitära och fytosanitära åtgärder och djurskyddsåtgärder, inom ramen för behöriga internationella organisationer.

ARTIKEL 68

Handelspolitiskt skydd

Parterna bekräftar sina åtaganden och skyldigheter enligt följande WTO-avtal: avtalet om skyddsåtgärder, avtalet om subventioner och utjämningsåtgärder samt avtalet om tillämpning av artikel VI i Gatt 1994.

ARTIKEL 69

Översynsklausul

Parterna får genom gemensam överenskommelse ändra och se över denna del i syfte att fördjupa sina handels- och investeringsförbindelser.

ARTIKEL 70

Allmän undantagsklausul

Parterna bekräftar att deras befintliga rättigheter och skyldigheter enligt artikel XX i Gatt 1994 med tolkningsanmärkningar är införlivade i detta avtal och i tillämpliga delar utgör en integrerad del därav.

AVDELNING II

HANDELSRELATERAT SAMARBETE

ARTIKEL 71

Tull

1. Parterna ska främja och underlätta samarbete mellan sina respektive tullmyndigheter för att säkerställa gränssäkerhet, förenkling av tullförfarandena och underlättande av laglig handel, samtidigt som de bibehåller sin kontrollförmåga.
2. Samarbetet ska bland annat leda till följande:
 - a) Utbyte av information om tullagstiftning och tullförfaranden, särskilt när det gäller
 - i) förenkling och modernisering av tullförfarandena,
 - ii) underlättande av transitering,
 - iii) tullmyndigheternas kontroll av skyddet för immateriella rättigheter,
 - iv) förbindelser med näringslivet,

- v) fri rörlighet för varor och regional integration,
 - vi) organisation avseende tullgränskontroller.
- b) Utveckling av gemensamma initiativ inom gemensamt överenskomna områden,
 - c) Främjande av samordning mellan alla relevanta gränsmyndigheter, både inom och mellan länder som omfattas avtalet.
3. Parterna ska tillhandahålla ömsesidigt administrativt bistånd i tullfrågor. I detta syfte får de inrätta bilaterala instrument genom ömsesidig överenskommelse.

ARTIKEL 72

Samarbete om förenklade handelsprocedurer

1. Parterna bekräftar sitt åtagande att förstärka samarbetet i fråga om förenklade handelsprocedurer för att se till att den relevanta lagstiftningen, de relevanta förfarandena och tullmyndigheternas administrativa kapacitet bidrar till uppnåendet av målen om effektiv kontroll och underlättande av handel.

2. Parterna är överens om att samarbeta bland annat på följande områden:
- a) Kapacitetsuppbyggnad och tillhandahållande av sakkunskap till de behöriga myndigheterna i tullfrågor, inbegripet certifiering och kontroll av ursprung, samt i tekniska frågor för att verkställa regionala tullförfaranden.
 - b) Tillämpning av mekanismer och moderna tullmetoder, inbegripet riskbedömning, bindande förhandsbesked, förenklade förfaranden för införsel och frigörande av varor, tullkontroller och metoder för företagsrevision.
 - c) Införande av förfaranden och praxis som i den utsträckning det är genomförbart återspeglar de internationella reglerna, instrumenten och standarderna på tull- och handelsområdet, inbegripet bland annat WTO:s avtal om förenklade handelsprocedurer, den internationella konventionen om förenkling och harmonisering av tullförfaranden i dess ändrade lydelse (den reviderade Kyotokonventionen) och Världstullorganisationens ramverk av standarder för att säkra och underlätta världshandeln.
 - d) Informationssystem och automatisering av tullförfaranden och andra handelsförfaranden, särskilt när det gäller genomförandet av åtgärder för förenklade handelsprocedurer för godkända aktörer och informationstjänster.

ARTIKEL 73

Immateriella rättigheter

1. Parterna erkänner vikten av tekniskt samarbete om immateriella rättigheter, inbegripet skydd av geografiska beteckningar, och är överens om att samarbeta på överenskomna villkor om resulterande särskilda samarbetsprojekt i enlighet med parternas interna lagstiftning och med internationella avtal som de är parter i.
2. Parterna är överens om att främja institutionellt samarbete, informationsutbyte, tekniskt bistånd, kapacitetsuppbyggnad och utbildning. Parterna är överens om att tekniskt samarbete ska bedrivas i enlighet med deras socioekonomiska utvecklingsnivåer, prioriteringar och utvecklingsbehov.
3. Parterna är överens om att samarbetet ska bidra till främjande av teknisk innovation, till överföring och spridning av teknik till ömsesidig fördel för producenter och användare av teknisk kunskap på ett sätt som främjar social och ekonomisk välfärd samt till balans mellan rättigheter och skyldigheter.

ARTIKEL 74

Samarbete om tekniska handelshinder

1. Parterna erkänner vikten av samarbete och tekniskt bistånd när det gäller tekniska handelshinder och är överens om att främja samarbete mellan sina myndigheter som ansvarar för standardisering, metrologi, ackreditering och bedömning av överensstämmelse.
2. Parterna är överens om att samarbeta bland annat i fråga om att
 - a) bygga upp kapacitet och tillhandahålla sakkunskap, inbegripet utveckling och stärkande av relevant infrastruktur, samt att tillhandahålla utbildning och tekniskt bistånd i fråga om tekniska föreskrifter, standardisering, bedömning av överensstämmelse, ackreditering och metrologi, bland annat för att underlätta förståelsen för och efterlevnaden av Europeiska unionens krav,
 - b) främja behöriga myndigheters samarbete inom ramen för relevanta internationella organisationer,
 - c) utbyta information, erfarenheter och god praxis,
 - d) utarbeta gemensamma synsätt,
 - e) arbeta för förenlighet mellan och konvergens för tekniska föreskrifter och förfaranden för bedömning av överensstämmelse,

- f) undanröja onödiga handelshinder.

ARTIKEL 75

Livsmedelssäkerhet, SPS-frågor samt djurskyddsfrågor

1. Parterna ska främja samarbete och samordning mellan de behöriga myndigheterna, inbegripet inom ramen för relevanta internationella organisationer, när det gäller livsmedelssäkerhet, SPS-frågor samt djurskyddsfrågor, i syfte att gynna deras bilaterala handelsförbindelser. De ska främja samarbete i syfte att erkänna likvärdighet och harmonisering av SPS-åtgärder, och ge råd och tekniskt stöd till genomförandet av sådana åtgärder.
2. Samarbetet om livsmedelssäkerhet, SPS-frågor samt djurskyddsfrågor ska syfta till att stärka varje parts kapacitet i syfte att förbättra tillgången till den andra partens marknad och samtidigt säkerställa skyddsnivån för människor, djur och växter samt djurens välbefinnande.
3. Samarbetet kan bland annat omfatta att
 - a) tillhandahålla sakkunskap om lagstiftningsmässig och teknisk förmåga för att utarbeta lagstiftning och säkerställa dess efterlevnad samt för att utveckla SPS-kontrollsystem, inbegripet utrotningsprogram, system för livsmedelssäkerhet och varningssystem, samt att tillhandahålla sakkunskap om djurens välbefinnande,

- b) stödja utveckling och stärkande av den institutionella och administrativa kapaciteten i Kuba, inbegripet kontrollkapaciteten, i syfte att förbättra dess SPS-status,
- c) utveckla förmågan i Kuba att uppfylla SPS-krav, för att förbättra tillträdet till den andra partens marknad samtidigt som skyddsnivån säkras,
- d) stärka systemet för offentlig kontroll för export till Europeiska unionen genom ökad analytisk kapacitet och förvaltning av nationella laboratorier i syfte att uppfylla kraven i Europeiska unionens lagstiftning,
- e) tillhandahålla råd och tekniskt bistånd när det gäller Europeiska unionens SPS-regelverk och genomförandet av de standarder som krävs på marknaden i Europeiska unionen,
- f) främja samarbete med relevanta internationella organisationer (kommittén för sanitära och fytosanitära åtgärder i WTO-avtalet om sanitära och fytosanitära frågor, Internationella växtskyddskonventionen, Världsorganisationen för djurhälsa och Codex Alimentarius-kommissionen) i syfte att öka tillämpningen av internationella standarder.

ARTIKEL 76

Traditionella produkter och hantverksprodukter

Parterna erkänner vikten av samarbete för att främja produktionen av traditionella produkter och hantverksprodukter.

Närmare bestämt kan samarbetet inriktas på följande områden:

- a) Utveckling av förmågan att underlätta effektivt marknadstillträde för hantverksprodukter.
- b) Stöd till mikroföretag och små och medelstora företag i städer och på landsbygden som tillverkar och exporterar hantverksprodukter, inbegripet genom att stärka behöriga stödinstitutioner.
- c) Främjande av bevarandet av traditionella produkter.
- d) Förbättring av affärsresultatet för producenter av hantverksprodukter.

ARTIKEL 77

Handel och hållbar utveckling

1. Parterna erkänner det bidrag till målet att uppnå hållbar utveckling som man kan åstadkomma genom att främja handels-, miljö- och socialpolitik som är ömsesidigt stödjande.
2. För att komplettera den verksamhet som anges i avdelningarna III och IV i del III är parterna överens om att samarbeta om att bland annat
 - a) utarbeta program och åtgärder vad gäller genomförandet och verkställandet av handelsrelaterade aspekter av multilaterala miljöavtal och miljölagstiftning,

- b) stödja utarbetandet av en ram som skapar förutsättningar för handel med varor och tjänster och som bidrar till hållbar utveckling, inbegripet genom spridning av praxis för företagens sociala ansvar,
- c) främja handel med produkter som härrör från naturtillgångar som förvaltats på ett hållbart sätt, bland annat genom effektiva åtgärder avseende bevarande och hållbar förvaltning av vilda djur och växter, fiske och skogsbruk, samt utveckla åtgärder för att bekämpa olaglig handel som påverkar miljön, bland annat genom tillsynsverksamhet och tullsamarbete,
- d) stärka den institutionella kapaciteten för analys och åtgärder i fråga om handel och hållbar utveckling.

ARTIKEL 78

Samarbete om handelspolitiska skyddsåtgärder

Parterna är överens om att samarbeta när det gäller handelspolitiska skyddsåtgärder genom utbyte av erfarenhet, tekniskt bistånd och kapacitetsuppbyggnad.

ARTIKEL 79

Ursprungsregler

Parterna erkänner att ursprungsregler spelar en viktig roll inom den internationella handeln och är överens om att samarbeta genom att tillhandahålla tekniskt bistånd och kapacitetssupplebyggnad samt genom att utbyta erfarenheter på det området.

ARTIKEL 80

Investeringar

Parterna ska uppmuntra ett ökat investeringsflöde genom ömsesidig kunskap om relevant lagstiftning och utveckling av en attraktiv och förutsebar miljö för ömsesidiga investeringar genom en dialog som syftar till ökad förståelse och ökat samarbete om investeringsfrågor och till att främja ett stabilt, öppet och icke-diskriminerande system för företag och investeringar.

DEL V

INSTITUTIONELLA BESTÄMMELSER OCH SLUTABESTÄMMELSER

ARTIKEL 81

Gemensamma rådet

1. Härmed inrättas ett gemensamt råd. Det ska ansvara för att målen i detta avtal uppnås och övervaka genomförandet av avtalet. Det ska sammanträda på ministernivå med jämna mellanrum, dock minst vartannat år, och utöver detta när omständigheterna så kräver, om parterna kommer överens om det.
2. Gemensamma rådet ska granska alla större frågor som uppkommer inom ramen för detta avtal, liksom andra bilaterala, multilaterala eller internationella frågor av gemensamt intresse.
3. Gemensamma rådet ska bestå av företrädare för parterna på ministernivå, i enlighet med parternas respektive interna arrangemang och med beaktande av de särskilda frågor som ska behandlas.
4. Gemensamma rådet ska anta sin arbetsordning.
5. Ordförandeskapet för gemensamma rådet ska växelvis, från ett möte till nästa, innehas av en företrädare för Europeiska unionen och en företrädare för Republiken Kuba, i enlighet med bestämmelserna i arbetsordningen.

6. För att uppnå målen i detta avtal ska gemensamma rådet ha rätt att fatta beslut. Dessa beslut ska vara bindande för parterna, som ska vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att genomföra dem.
7. Gemensamma rådet får också avge lämpliga rekommendationer.
8. Gemensamma rådet ska fatta beslut och utfärda rekommendationer efter överenskommelse mellan parterna. Detta förfarande ska gälla för alla andra styrande organ som inrättas genom detta avtal.

ARTIKEL 82

Gemensamma kommittén

1. Gemensamma rådet ska vid fullgörandet av sina uppgifter biträdas av en gemensam kommitté som ska bestå av företrädare för parterna på högre tjänstemannanivå, med beaktande av de särskilda frågor som ska behandlas.
2. Gemensamma kommittén ska vara ansvarig för det allmänna genomförandet av detta avtal.
3. Gemensamma rådet ska fastställa gemensamma kommitténs arbetsordning.
4. Gemensamma kommittén ska ha rätt att fatta beslut när gemensamma rådet har delegerat en sådan befogenhet till kommittén.

5. Gemensamma kommittén ska i regel sammanträda en gång om året för en allmän översyn av genomförandet av detta avtal, växelvis i Bryssel och i Kuba, på en dag och med en dagordning som parterna kommit överens om på förhand. Särskilda möten kan sammankallas efter överenskommelse, på begäran av endera parten. Ordförandeskapet för gemensamma kommittén ska växelvis, varannat möte, innehas av en företrädare för unionen respektive en företrädare för Republiken Kuba.

ARTIKEL 83

Underkommittéer

1. Gemensamma kommittén kan besluta att inrätta underkommittéer som ska biträda den vid fullgörandet av dess uppgifter. Den får besluta att ändra de uppgifter som ålagts en underkommitté eller att upplösa den.
2. Underkommittéerna ska sammanträda en gång om året eller på begäran av endera parten eller gemensamma kommittén, på lämplig nivå. Fysiska möten ska hållas växelvis i Bryssel och i Kuba. Möten kan även hållas med något av de tekniska hjälpmedel som parterna har tillgång till.
3. En företrädare för parterna ska inneha ordförandeskapet för underkommittéerna växelvis under ett år.
4. Inrättandet eller förekomsten av en underkommitté ska inte hindra parterna från att ta upp en fråga direkt i gemensamma kommittén.

5. Gemensamma kommittén ska anta en arbetsordning i vilken sammansättningen av och uppgifterna och arbetssättet för sådana underkommittéer fastställs, såvida detta inte fastställs i avtalet.

6. Härmed inrättas en underkommitté för samarbete. Den ska bistå gemensamma kommittén vid fullgörandet av dess uppgifter beträffande del III i detta avtal. Den ska också

- a) behandla samarbetsrelaterade frågor på uppdrag av gemensamma kommittén,
- b) följa upp det allmänna genomförandet av del III i detta avtal,
- c) diskutera relaterade samarbetsfrågor som kan påverka funktionen av del III i detta avtal.

ARTIKEL 84

Definition av *parterna*

I detta avtal avses med *parterna* Europeiska unionen eller dess medlemsstater eller Europeiska unionen och dess medlemsstater, i enlighet med deras respektive befogenheter, å ena sidan, och Republiken Kuba, å andra sidan.

ARTIKEL 85

Fullgörande av skyldigheter

1. Parterna ska vidta de allmänna eller särskilda åtgärder som krävs för att de ska fullgöra sina skyldigheter enligt detta avtal samt se till att åtgärderna är förenliga med målen i detta avtal.
2. Om en part anser att en annan part inte fullgjort en skyldighet enligt detta avtal, får den vidta lämpliga åtgärder. Innan detta sker ska den, utom i särskilt brådskande fall, inom 30 dagar förse gemensamma rådet med alla relevanta uppgifter som krävs för en grundlig granskning av situationen i syfte att finna en lösning som parterna kan godta. Vid valet av åtgärder ska de som stör genomförandet minst av detta avtal prioriteras. Dessa åtgärder ska anmälas omedelbart till den andra parten och ska bli föremål för samråd i gemensamma kommittén om den parten så begär.
3. Parterna är ense om att med *särskilt brådskande fall* i punkt 2 avses ett väsentligt avtalsbrott från endera partens sida. Parterna är vidare överens om att *lämpliga åtgärder* enligt punkt 2 avser åtgärder som vidtas i enlighet med internationell rätt. Parterna är överens om att upphävande endast ska tillgripas i sista hand. Ett väsentligt avtalsbrott består av
 - a) en vägran att fullgöra hela eller en del av avtalet som inte godkänns i den internationella rättens allmänna bestämmelser,

b) en kränkning av en av detta avtals grundsatser enligt artiklarna 1.5 och 7.

4. Om en part vidtar en åtgärd i ett särskilt brådslande fall, kan den andra parten begära att parterna sammankallas till ett brådslande möte inom 15 dagar.

ARTIKEL 86

Ikraftträdande, provisorisk tillämpning, varaktighet och uppsägning

1. Detta avtal ska godkännas av parterna i enlighet med deras interna rättsliga förfaranden.

2. Detta avtal träder i kraft den första dagen i den andra månad som följer på den dag då parterna har anmält till varandra att de interna rättsliga förfaranden som avses i punkt 1 har slutförts.

3. Trots vad som sägs i punkt 2 ska Europeiska unionen och Kuba tillämpa hela eller delar av detta avtal provisoriskt, enligt den här punkten, i avvaktan på att avtalet träder i kraft och i enlighet med deras respektive tillämpliga interna förfaranden och lagstiftning, beroende på vad som är lämpligt.

Den provisoriska tillämpningen börjar den första dagen i den andra månaden efter den dag då Europeiska unionen och Kuba till varandra anmält följande:

- a) I fråga om unionen: att de förfaranden som är nödvändiga för detta ändamål har slutförts, med angivande av vilka delar av detta avtal som ska tillämpas provisoriskt.
 - b) I fråga om Kuba: att de förfaranden som är nödvändiga för detta ändamål har slutförts, med bekräftelse av godkännande av de delar av avtalet som ska tillämpas provisoriskt.
4. Detta avtal ingås på obestämd tid. En part får säga upp detta avtal genom att skriftligen anmäla det till den andra parten. Uppsägningen ska få verkan sex månader efter dagen för anmälan.
5. Anmälningar i enlighet med denna artikel ska, när det gäller Europeiska unionen, göras till generalsekretariatet för Europeiska unionens råd och, när det gäller Republiken Kuba, till Kubas utrikesministerium, som ska vara depositarierna för detta avtal.

ARTIKEL 87

Ändringar

Detta avtal får ändras genom skriftlig överenskommelse mellan parterna. Sådana ändringar ska träda i kraft på en dag som parterna kan komma överens om och efter slutförande av parternas respektive rättsliga krav och förfaranden.

ARTIKEL 88

Territoriell tillämpning

Detta avtal ska tillämpas, å ena sidan, på de territorier där fördraget om Europeiska unionen och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt är tillämpliga och i enlighet med de villkor som fastställs i dessa fördrag och, å andra sidan, på Republiken Kubas territorium.

ARTIKEL 89

Giltiga texter

Detta avtal är upprättat i två exemplar på bulgariska, danska, engelska, estniska, finska, franska, grekiska, italienska, kroatiska, lettiska, litauiska, maltesiska, nederländska, polska, portugisiska, rumänska, slovakiska, slovenska, spanska, svenska, tjeckiska, tyska och ungerska språken, vilka alla texter är lika giltiga.

TILL BEVIS HÄRPÅ, har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade, undertecknat detta avtal.

FÖR KONUNGARIKET BELGIEN
FÖR REPUBLIKEN BULGARIEN
FÖR REPUBLIKEN TJECKIEN
FÖR KONUNGARIKET DANMARK
FÖR FÖRBUNDSREPUBLIKEN TYSKLAND
FÖR REPUBLIKEN ESTLAND
FÖR IRLAND
FÖR REPUBLIKEN GREKLAND
FÖR KONUNGARIKET SPANIEN
FÖR REPUBLIKEN FRANKRIKE
FÖR REPUBLIKEN KROATIEN
FÖR REPUBLIKEN ITALIEN
FÖR REPUBLIKEN CYPERN
FÖR REPUBLIKEN LETTLAND
FÖR REPUBLIKEN LITAUEN
FÖR STORHERTIGDÖMET LUXEMBURG
FÖR UNGERN
FÖR REPUBLIKEN MALTA
FÖR KONUNGARIKET NEDERLÄNDERNA
FÖR REPUBLIKEN ÖSTERRIKE
FÖR REPUBLIKEN POLEN
FÖR REPUBLIKEN PORTUGAL
FÖR RUMÄNIEN
FÖR REPUBLIKEN SLOVENIEN
FÖR REPUBLIKEN SLOVAKIEN
FÖR REPUBLIKEN FINLAND
FÖR KONUNGARIKET SVERIGE
FÖR FÖRENADE KONUNGARIKET STORBRIANNIEN OCH NORDIRLAND
FÖR EUROPEISKA UNIONEN
FÖR REPUBLIKEN KUBA